

Kazalo

ANTIČNA KNJIŽEVNOST - izraz označuje starogrško in starorimsko književnost.

Grška književnost (od 8.st.pr.Kr. do 6.st. po Kr.)

3 obdobja:

- Arhaično (8.st.pr.K-5.st.pr.K.)
- Atiško oz. klasično (5.st.pr.K.-4.st.pr.K.)
- Helenistično (4.st.pr.K.-6.st.po K.)

Literarne vrste:

- Epika (Homer => Iliada, Odiseja (8.st.pr.K.))
- Dramatika (Sofokles => Kralj Ojdip, Antigona)
- Lirika (Sapfo => Sapfiška kitica), (Anakreon => Anakreotika)
- Proza (Ezop => basni), (Herodot => zgodovinopisje), (Demostenes => zgodovinopisje), (Platon, Aristotel, Sokrat (+ Ksantipa) => filozofi), (Dafnis in Hloa - Longos (roman))

HOMER

Živel v 8.st.pr.K. Za čast njegovega roj. mesta se je potegovalo vsaj 7 mest. O njegovem življenju so ohranjene legende. Verjetna pa je domneva, da je živel v Jonskem območju Male Azije. Predstavljali so si ga kot potujočega pevca. Verjetno je zapisal Iliado in Odisejo.

- **HOMERSKO VPRAŠANJE:** sestavlja ga dvoje pomislekov: da sta Iliada in Odiseja tako različni, da ju ni mogel napisati isti pisatelj. Nista enoviti celoti, sestavljeni sta iz večih krajših pesmi, ki so jih šele v 6.st. uredili v celoto. Danes pa prevladuje mnenje, da sta kljub morebiti kasnejšim dodatkom enoviti deli in da je Homer dejanski avtor, če ne obeh, pa vsa Iliade.

ILIADA (MESTO ILION=TROJA)

- Je obsežen ep s 15000 verz. Razdeljen je na 24 spevov.
- Dogajanje poteka v 10 letu grško - trojanske vojne pred maloazijskim mestom Troja.
- Na grški strani se borijo Ahil, Agamemnon, Odisej, Patroklos..
- Na trojanski pa Hektor in Priam.
- V boje se vmešavajo bogovi. Na strani Grkov Atena (boginja modrosti), na strani Troje Apolon (bog sončne svetlobe).
- Ozadje te pripovedi pa je najbrž zgodovinsko, ep je nastal na osnovi mita.
- **MIT O TROJANSKI VOJNI:** 10 letna borba bi se naj začela, ker je trojanski kraljevič Paris ugrabil lepo Heleno, ženo špartanskega kralja Menelaja.
- **MOTIVI:** spor med Agamemnom in Ahilom, Ahilova jeza (noče v boj proti Hektroju, zato pa gre v boj Patroklos), Patroklosova smrt, Ahilovo maščevanje (ker se čuti krivega), Zmaga v boju s Hektorjem, Usmiljenje s Priamom.
- Iliada se konča s pokopom obeh žrtev: Patroklosa in Hektorja.

EP = pripovedna pesnitev velikega obsega. Prvotno je prikazoval dejanja bogov in bajeslovnih junakov, pozneje je zajemal snov predvsem iz zgodovine. Glede na snov, ki jo obravnava, govorimo o junaških, zgodovinskih, verskih, komičnih, živalskih epih. Najpopolneje se je ep razvil v antiki, v 19.st. pa se je povsem umaknil romanu.

1. SOFOKLEJ: Antigona

ANTIČNA KNJIŽEVNOST

(glej nazaj☺)

Grška dramatika

Najprej se je razvila tragedija - iz slovesnih obredov v čast Dioniza (boga vina, veselja). Razvijala se je v več stopnjah:

- Sprevedni s plesanjem in petjem na ulicah in trgih
- Iz zbor nastopajočih se izloči posameznik (en igralec+zbor = dialog= bistvena sestavina dramatične) to nareči Těspis
- Sčasoma izloči 2. igralca (to pa nareči Ajshilos)..vloga zbor se skrči
- Sofokles izloči tretjega igralca. Vloga zbor se še bol skrči

Te igre pa so se kasneje iz pretesnih atenskih ulic selile v AMFITEATRE (posebej za to urejene prostore - odprte, polkrožne). Snov je na začetku božja, kasneje pa vse bolj posvetna. Izražale so človekovo podrejenost volji bogov in usodi. Postajale so tragedije.

SOFOKLES:

- (ok.496pr.K. - 406pr.K.) največji mojster grške gledališke umetnosti. Bil je sin premožnega atenskega orožarja. Bil je vsestransko nadarjen mladenič (telovadba, ples, glasba, književnost) imel je najbolšo izobrazbo in vzgojo. Na gledaliških tekmovanjih je v svojih igrah velikokrat tekmoval tudi sam (24 krat zmagal, večkrat 2. in nikoli 3.). Bil je ljubljenec atenskega gledališča, bil je bogat in ugleden. Ljudska fantazija ga je povzdignila v heroja in polboga.
- **DELA:** 123 iger (7 ohranjenih) - Kralj Ojdip (analitična-najpom.gr. tragedija), Antigona (sintetična)

ANTIGONA:

- =nadaljevanje tragedije Kralj Ojdip.

- Ojdip je po prerokbi ubil očeta, tebanskega kralja Laja in se poročil z lastno mamo, kraljico Jokasto. Z njo je tudi mel 4 otroke: Antigono in Ismeno, Polinejka in Eteokla. Ko Ojdip spozna svojo krivdo, si iztakne oči in gre v izgnanstvo. Žena naredi samomor, sinova se spopadeta za oblast, se pobijeta. Oblast prevzame Jokastin brat Kreon, ki prepove pokopati napadalca mesta Polinejka. Antigona se upre vladarjevemu ukazu. Zaradi tega jo živo zazidajo.
- Tragedija ima 5 prizorov + uvodni in zaključni. V tragediji gre za konflikt med dvema enakovrednima moralnima vrednotama – domovino in družino. Antigona zastopa družinsko pravo, Kreon domovinsko. Človek je zavezan obema. V primeru spopada med njima pa pride do tragične situacije.
- Glavna oseba je Kreon. On pretrpi kazen bogov. Stoji ves čas na odru, vsi nastopajo zoper njega. Zato je glavna junakinja Antigona. Žrtvuje se za etično načelo. Njej veljajo simpatije gledalca in pesnika. Je mojstrsko oblikovana.
- Antigona naredi samomor, Hajmon – Kreonov sin se iz ljubezni do Antigone zabode z mečem. Kreonova žena Evridika si vzame življenje in prekleje moža, kot sinovega morilca. Kreon je duševno zlomljen.

2. BIBLIJA: Visoka pesem

ORIENTALSKA KNJIŽEVNOST

1. Egipčanska
2. Babilonsko-asirska
3. Arabska
4. Hebrejska
5. Indijska
6. Kitajska
7. Japonska
8. Perzijska

Hebrejska književnost

Ohranila se je v obliki Biblije (gr.biblia = knjiga) oz. Svetega pisma, ki velja za temelj židovske in krščanske religije. Židovska vsebuje spise stare zaveze, medtem ko Krščanska dodaja še novo zavezo.

- **STARA zaveza:** napisana v hebrejščini, deloma aramejščina in grščina. Dela so začela nastajati v 7.st.pr.k. -1.st.pr.K. vsebuje 22 knjig, ki se delijo na 3 dele:
 - 1.del: Zakoni
 - 2.del: Preroki
 - 3.del: Hagiografi (življenje svetnikov)
- **NOVA zaveza:** v grščini, svojo dokončno obliko je dobila 400pr.Kr. vsebuje 27 knjig, razdeljenih v 4 dele:
 - Evangeliji
 - Dejanja apostolov
 - Pisma
 - Janezovo razodetje

Iz znanstvenega stališča je biblija izbor iz obsežne hebrejske književnosti, ki je nastajala od leta 1500pr.Kr. Sestavljajo jo teksti religioznega in posvetnega značaja (poezija, proza). Ni poznala epa in drame. Nastajala v tesni zvezi z Egipčansko in Babilonsko-asirsko književnostjo.

VISOKA PESEM

- Zbirka erotičnih pesmi
- Del svatbenega obreda
- Zapisana v stari zavezi
- Pripisujejo jo Salomonu (960pr.K.)
- 8 delov, v obliki dialogov. Razlagali so jo kot alegorijo zaroke med Kristusom & Cerkvijo (zaročenka-zaročenec)

Najboljša zbirka hebrejske književnosti pa je **KNJIGA PSALOMOV**. Knjiga vsebuje 150 pesmi. Skoraj polovico pesmi pripisujejo kralju Davidu ok. leta 1000 pr.K. Pesmi so pretežno hvalnice Bogu ali žalostinke, ki izražajo človeško trpljenje. Značilni so torej nagovori in ponavljanje.

3. DANTE ALIGHIERI: Božanska komedija

RENEZANSANSA

- Fr.renaissance – prerod. Gre za prerod člov.mišljenja in čustvovanja. Izredno se je razvila arhitektura, slikarstvo (Michelangelo, da Vinci, Tizian, Rafael), vrtnarstvo, nova moda (poudari člo.telo), novi izumi, pojavi se zgodnji kapitalizem.
- Začela se je v ITA mestih: Firenze, Rim, Benetke. Ta mesta so bogatela s trgovino. Uvajal se je denar, obogatelo meščanstvo se je izvijalo izpod pritiska cerkve. Želelo si je ustvariti svoj raj na zemlji.
- **Nastanek: 14.,15.st. v ITA, drugod v 16.st.**
- V književnosti nasprotuje srednjeveški književnosti.
- **Predstavniki:**
 - **ITA:** Dante, Petrarca, Boccaccio
 - **ŠPA:** Cervantes
 - **DUBROVNIK:** Marin Držič

DANTE ALIGHIERI

- Rodil se je v Firencah 1265, Umril v Raveni 1321.
- zaljubil se je pri 9h v Beatrice Portinare.
- Zadnji pesnik srednjega veka in prvi pesnik renesanse. Bil je humanist, učenjak in politik. Pesnik sladkega novega stila (dolce stil nuovo), ki se je razvil iz trubadurstva.
- Pesnik vse življenje opeva 1 žensko v zbirki **LA VITA NUOVA** (Novo življenje). Beatrice se je poročila, on pa jo je še vedno ljubil. Zaradi politike so ga izgnali iz Firenc. Živel je v različnih mestih Italije, največ v Veroni.

BOŽANSKA KOMEDIJA

- **Čas:** 1307 - 1313
- **Zvrst:** religiozno alegorični ep
- Pripoveduje o Dantejevem namišljenem potovanju skozi prostore onostranstva, kamor naj bi krenil l.1300 . Skozi Pekel, Vice ga vodi Vergil (razum), skozi Raj pa Beatrice (božja milost).
- **Delitev:**
 - Pekel: 33 spevov
 - Vice: 33 spevov
 - Raj: 33 spevov + uvodni = 100 spevov
- **PEKEL** = najzanimivejši (9 krogov)
 1. pravični pogani
 2. meseni grešniki
 3. požrešneži
 4. skopuhi in razsipneži
 5. jezljivci in brezbrizneži
 6. krivoverci
 7. morilci, tatovi, samomorilci, prekljinjevalci, oderuhi
 8. prevaranti
 9. izdajalci
- Bož.komedija je enciklopedija srednjeveškega znanja. Podoba tedanjega pogleda na svet.
- **Oblika:** tercina (3vrstična kitica iz 3 enajstercev), jamb

4. FRANCESCO PETRARCA: O, blažen bodi čas pomladnih dni

RENESANSA

(glej nazaj☺)

FRANCESCO PETRARCA

- Rodil se je v Avignonu kot sin premožnega notarja.
- Študiral je pravo.
- **6.aprila 1327** se je zaljubil v **Lavro de Sade**, ki je bila že zaročena, a je bila še po smrti glavni predmet njegove poezije.
- Že v času življenja je bil imenovan kralj pesništva. Pisal je v latinščini. Pomembno za razvoj renesančne književnosti je njegovo edino delo, ki je napisano v italijanščini. To so **Kansonjere (Canzoniere)** – 367 pesmi.
- Pisal je sonate, sestine, kancone. Večina pesmi opeva Petrarcovo ljubezen do Laure, po njeni smrti pa spomin nanjo.
- Petrarcova ljubezenska lirika je nastala pod vplivom trubadurstva in »dolce stil nuova«. Ljubezen ni samo duhovna, ampak tudi senzualna. **Motivi njegove lirike** so:
 - Neuslišana ljubezen
 - Občudovanje kreposti in lepote ljubljene
 - Obup zaradi njene nedostopnosti

O, BLAŽEN BODI ČAS POMLADNIH DNI

- V tem sonetu je lirski subjekt pesnik sam, pesem je **osebnoizpovedna**. Navdaja jo občutje neizmerne sreče. Pesnik je srečen, ker se je zaljubil in povečuje vse kar je povezano z njegovimi občutki, ko je prvič zagledal lepo Lavro.
- **Motivi:**
 - Občudovanje Lavrine lepote in povečevanje srečanja z njo: »O blažen bodi čas pomladnih dni..«
 - Neuslišana ljubezen: »krvave rane sem dobil..«
 - Nesreča v ljubezni: »lok, puščice, krvave rane..«
 - Obup zaradi njene nedostopnosti

5. GIOVANNI BOCCACCIO: Novela o sokolu

RENESANSA

(glej nazaj☺)

GIOVANNI BOCCACCIO

- Rodil se je v Parizu kot nezakonski sin Francozinje in trgovca.
- Šolal se je za trgovca v Neaplju, in študiral pravo.
- Zaljubil se je v nezakonsko hčer Neapeljskega kralja **Mario d'Atquino**. V pesmih jo je opeval pod imenom **Fiammetta**.
- Umril je v Firencah.

- Pisal je v italijanščini, latinščini (poučna, znanstvena dela)
- **Dela:** Ameto (pastirski motiv), Dekameron, Il Filostrato (mitologija), Il Filooolo

DEKAMERON (IL DECAMERONE) Gr.deka = deset, gr.hemera = dnevje)

- **Dekameron** je zbirka 100 novel, združenih v celoto s pomočjo okvirne zgodbe. 10 mladih Firenčanov se v času kuge (1348) zateče v podeželsko vilo, kjer si krajšajo čas z pripovedovanjem zgodb.
- Zgodbe so raznovrstne (anekdote, novele, povesti). Snov je največkrat erotična. Ideje novel so tipično renesančne (lepota zdravega in naravnega življenja, vrednost čutnih užitkov, odpovedovanje poželenja, nemoralnost askeze in menišтва, moč naravne zvitosti in razuma, pa tudi vrednost požrtvovalne in zveste ljubezni).
- **Novela o sokolu:** pripoveduje jo Fiammetta, 5.dan. ta dan so bile na vrsti zgodbe o zaljubljenih, ki se jim na koncu nasmehne sreča.
- **Novela**=pripoved krajšega ali srednjega obsega, s snovjo iz resničnega življenja, brez neverjetnih in pravljicnih motivov. V središču novele je en sam dogodek, največ dva. Pogosto ima pomembno vlogo kak predmet. Nastopa malo oseb.Zaplet in razplet sta hitra, presenetljiva in učinkovita, zato zgradba novele v marsičem spominja na dramo.
- **Sokolska teorija** = če je novela zgrajena okoli nekega predmeta, ki igra vlogo središčne osebe ali osrednjega dogodka.

6. WILLIAM SHAKESPEARE: Hamlet

RENEŠANSA

(glej nazaj☺)

WILLI

- Največji renesančni dramatik, lirik, epik in igravec
- Rodil se je v Stratfordu ob Avonu v družini posestnika.
- Šolal se je v domačem kraju.
- O njegovem življenju nimamo zanesljivih virov. Pravijo, da bi se naj poročil 1582 in imel 3 otroke.
- **Dela:** napisal je 154 sonetov (posvečenih skrivnostnemu mladeniču W.H.), 37 dram, ki jih delimo:
 - kraljevske (Rihard 3., Henrik 4....)
 - komedije (Komedija zmešnjav, Ukročena trmoglavka, Beneški trgovec...)
 - tragedije (Romeo and Juliet, Hamlet, Othello, Julij Cezar...)
 - pravljicne igre (Vihar, Sen kresne noči, Zimska pravljica)
 - Zanj je značilno hitro, filmsko menjavanje prizorišč. Je mojster v oblikovanju značajev.
- **SHAKESPEARSKO VPRAŠANJE:** bistvo, da pisec W.S. ni igravec W.S., pač pa neka druga oseba, ki ni izdala svojega imena. Med nadomestnimi osebami so filozof Francis Bacon, grof Derby, grof Oxford.

ELIZABETINSKO GLEDALIŠČE

- Imenuje se po kraljici Elizabeti, ki je takrat vladala.
- Značilne so preproste scene (nič kulis,rekvizitov, svetlobnih učinkov,zavese), Igralci so bli oblečeni v razkošne kostume. Precej je bilo zvočnih učinkov. Odmorov ni bilo. V 16.st. je v Angliji delovalo veliko število igralskih skupin. Oblasti pa igralcem niso bile naklonjene. Imeli so jih za potepuhe in so jih celo preganjali. Igralk ni bilo. Tudi ženskih vlog je bilo zelo malo (npr.Hamlet = 20 moških vlog, 2 ženski)

HAMLET

- **Dramska tehnika:** analitično sintetična
- **Snov:** danska srednjeveška kronika
- **Kraj:** Danska, grad Elsinor
- **Verz:** 5 stopični jamb (Blankverz)
- **Motivi:** krvno maščevanje, blaznost, materin greh (Gertruda), neporavnani računi (Fortinbras), smrt, omahovanje
- **Dogajanje:** 5 dejanj. Tragedija izhaja iz Hamletovega značaja.
- **Ideja:** resnica o smislu človekovega bivanja je nedosegljiva.
- **Hamletov značaj:** Je dober, ker so drugi še slabši. Je pozitivni lik (v naši zavesti). Če pa tragedijo podvržemo logični analizi, odkrijemo pri Hamletu vrsto negativnih potez. Hamlet pomotoma ubije Polonija in pri tem ne pokaže obžalovanja. Kriv je za Ofelijino blaznost, saj jo je zapeljal, potem pa zblaznel in ji ubil očeta. Hamlet je poln nasprotij. Sam o sebi pravi, da je ohol, maščevalen, častilakomen, poln grehov. Njegov pogled na svet je pesimističen, je premalo dejaven, ko se mora odločiti maščevati očeta. Njegovo nasprotje sta Laert in Fortinbras.
- **Osebe:** Hamlet, Horacij, Klavdij, Gertruda, Polonij, Ofelija, Rozenkranc, Gildensstern, Laert, Fortinbras

7. PRIMOŽ TRUBAR: En regišter/.../ena kratka postila

REFORMACIJA ALI PROTESTANTIZEM Čas: 16.stol

- Začela se je na Nemškem z nastopom Martina Luthra zoper Rimsko cerkev in papeža. Je poskus renesanse na cerkvenem področju. Cerkev si je kopičila bogastvo, cerkveni

dostojanstveniki pa so živeli razkošno in razuzdano. Neukega človeka so izkoriščali (prodaja odpustkov)

- Razmere na slovenskem so v 16.st. so bile zelo težke. 2 kmečka upora. Razmere so še poslabšali ponavljajoči se Turški vpadi. Protestantizem so preganjali.

PRIMOŽ TRUBAR

- Rodil se je v Raščici pri Velikih Laščah na Dolenskem. Oče je bil mlinar, tesar in turjaški podložnik.
- Postal je duhovnik in v svojih govorih nastopal zoper iznakažene razmere v Cerkvi. Zato je moral bežati na tuje. Ker svojemu ljudstvu ni mogle več pridigati, je spregovoril s pisno besedo (vsak naj bere sveto pismo sam).
- **Dela:**
 - 1550 - Abecednik in Katekizem - prva slovenska knjiga
 - 1557 - Ta celi novi testament
 - 1564 - Cerkvena ordnunga
 - Hišna postila - posmrtno izdal sin

EN REGIŠTER/.../ENA KRATKA POSTILA

- V tem besedilu Trubar piše, na kakšen način so nastajale cerkve. En primer govori o ženski (nemi), ki je trdila da se je vsako noč prikazujeta sv. Sebastjan in sv. Rok in zahtevata zase cerkev. Če tega ne bodo izpolnili, bosta med ljudi poslala pomor in kugo. Da se to ne bi uresničilo so sezidali kapelo. Ker je Trubar temu nasprotoval, so ga hoteli preteptati, zato je pobegnil.
- Delo je pridiga in sicer protestantska, saj jo prežemajo protestantske ideje – boj proti vraževerju. Slog je realističen, preprost in pridigarski. **Pridiga** je polliterarno delo, saj je vsebina verska, vendar je predstavljena na umetniški način.

8. JANEZ SVETOKRIŠKI: Na noviga lejta dan

BAROK

- Začel se je razvijati znotraj renesanse in je segal v 18.stol.
- Bolj kot v književnosti se je razvil v likovni umetnosti.
- Beseda izhaja iz španske besede »barocco«, kar pomeni nepravilen biser. Beseda je označevala nekaj nenaravnega, pretiranega, izumetničenega. V lik. Umetnosti je to videti v pretiranem pozlačenem okraševanju.

JANEZ SVETOKRIŠKI (TOBIJA LIONELLI) Čas življenja: 1647 - 1714

- Rodil se je v Križu nad Vipavo. Oče je bil italijanski plemič, mati Slovenka.
- Pri 17h je stopil v kapucinski red in postal menih. Kot pridigar je služboval v Trstu, Lj, NM in Gorici.
- Svoje pridige je natisnil v 5 knjigah z naslovom **Sveti priročnik** (Sacrum promptuarium). V jeziku se je naslonil na protestantske pisce, z bujno slikovitostjo pa je pripadal baroku.

NA NOVIGA LEJTA DAN

- Je tipični primer govorniške proze. Odlomek je sestavljen iz 3 zgodb:
 1. O Liniji in njenem možu, cesarju Avgustu
 2. O Sokratu in ženi Ksantipi
 3. O drozgih in kosih. Zadnja zgodba je o malovrednem možu.
- Osnovna metafora je **faconetelj**, na katerem je pisalo **TAKŠEN BODI** – prerašča v dar spoznanja, kakšno ravnanje je najprimernejše za mirno in srečno življenje

9. LJUDSKA: Od lepe Vide

USTNO SLOVSTVO NA SLOVENSKEM

Skozi ljudsko slovstvo sevajo različni zgodovinski položaji in okoliščine v kakšnih so naši predniki živeli. V našem ustnem slovstvu je bogatejša lirika, čeprav najdemo tudi zelo zanimive epske pesnitve. Znale so:

- ☉ Kralj Matjaž
- ☉ Sirota Jerica
- ☉ Pegam in Lambergar
- ☉ Lepa Vida

- Ljudska pesem je bila na SLO od nekdanj povezana z glasbo in petjem. In to ne samo lirske, tudi pripovedne pesnitve.
- Ljudska pesem ne pozna originalnosti. Prenašala se je z ustnim izročilom, zato se je prvotnost besedil spreminjala, zato srečujemo isto pesem v različnih enačicah oz. variantah. Ljudske postajajo tudi pesmi znanih avtorjev: **Matej Bor: Hej brigade**

LEPA VIDA

- Je ženska balada. Na začetku je bila bizantinsko-balkanskega izvora, na slovensko ozemlje je prišla okoli 1100. Poznamo 19 variant teh pesmi, ki jih lahko razstavimo v 3 skupine.
 - ☉ **S tragičnim koncem:** Vida črncu noče biti priljeznica, zato skoči v morje in umre
 - ☉ **Z žalostnim koncem:** Vida se ne more vrniti domov
 - ☉ **Z veselim koncem:** vida se vrne k možu in otroku
- France Prešeren jo je napisal l. 1831. Ima motiv hrepenenja po boljšem življenju in lepoti.

10. **MOLIERE: Tartuffe**

KLASICIZEM Francija, 17.stol

- V tem obdobju so bili veliki gospodarski in družbeni premiki. Fevdalizem je odmiral in meščanstvo je postajalo vedno močnejše. Nastajal je nov delavski razred. Meščanstvo si želi politično moč in pravico o odločanju.
- **Značilnosti književnosti:**
 - Pridvorna književnost – nastajala je v senci kraljestev, ki so njene ustvarjalce ščitile in podpirale
 - Pisana po antičnih vzorih – prikazovali so salonsko okolje in uporabljali dostojno govorico
 - Tri enotnosti kraja, časa in dogajanja

JEAN BAPTISTE POEELIN - MOLIERE

- Rojen v Parizu v meščanski družini.
- Bil je igralec in s potujočo igralsko skupino je potoval po deželi. Živel je pod podporo Ludvika 14.
- Umril je na odru, ko je igral Namišljenega bolnika.
- Napisal je 27 komedij. Njegove osebe: skopuhi, svetohlinci, namišljeni bolniki, učene ženske
- Pri njem s kaže napredna svobodomiselnost, ki vodi že v razsvetljenje

TARTUFFE

- Komedija o hinavščini
- Pobožni in neumni **Orgon** pripelje v hišo **Tartuffa**, ki ga ima za pobožnega in poštenega. Za ženo mu ponuja svojo hčer, Tartuffe lepo je in pije ter spletkari pri Orgonu doma in se zabava z ženskami. Orgon pa noče in ne more spregledati resnice vse do usodnega preobrata.
- Komedija ima 5 dejanj. V 4 dejanju je vrh, ko Orgonova žena **Elmira** spelje Tartuffa v zanko. Naredi se kot da se je odločila odzvati njegovemu pohotnemu snubljenju. Zvabi ga v sobo, pogovoru med njima pa z njeno vednostjo prisluškuje skriti Orgon. Tartuffe pa se nato namesto v njenem naročju, znajde v Orgonovem. Vendar se Tartuffe spet postavi na noge in s sodnimi papirji v rokjah zagrozi domačim z izgonom. Hiša je bila namreč tačas že v neigovi lasti. V zadnjem hipu zadevo reši kraljeva policija, ki je v Tartuffu razkrila zlikovca, ki mu je bila že dolgo na sledi.

11. **ANTON TOMAŽ LINHART: Ta veseli dan ali Matiček se ženi**

RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

- Vladala cesarica Marija Terezija in Jožef 2. Izvedla sta velik o reform: uvedba obveznega šolstva, ustanavljanje okrožnih sodišč. Razvijal se je delavski razred. Kapital je bil večina v tujih rokah, šolstvo je bilo najprej nemško (germanizacija, ki so jo pospeševali uradniki). Zato se je krepila slovenska zavest med nekaterimi izobraženci.
- **Marko Pohlin = Kranjska dramatika**
- Nastal je 1. slovenski pesniški zbornik = **Pisanice**
- **Valentin vodnik** = pesmi pisal
- **Jurij Japelj = 2. prevod Biblije**
- **Zoisov krog** (najbolj napredna slovenska miselnost) = najožja sodelavca barona Žige Zoisa sta Linhart in Vodnik

ANTON TOMAŽ LINHART (ATL)

- Rodil se je v Radovljici na Gorenjskem v obrtniški družini
- V LJ je obiskoval gimnazijo, Na Dunaju je študiral pravo (tam se seznanil z razsvetljenstvom)
- Umril je v LJ
- **Dela:**
 - Zgodovina naših Krajev (v nemščini)
 - Zbirka pesmi v nemščini: Cvetje s Kranjskega
 - Tragedija: Miss Jenny love
 - Županova Micka (1789) – gre za prevod avstrijskega pisca Josipa Richterja – Podeželski mlin, ki prikazuje zabaven konflikt med pokvarjenim plemičem in preprostim dekletom

TA VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI

- Delo je napisano **po tuji fra.predlogi** (Beamarchois-**Figarova svatba**), vendar jo je ATL prilagodil našim razmeram
- V delu so prizori, ki skozi smeh kažejo resni položaj sedanjega SLO človeka. Dejanje razpleta in zapleta iznajdljivi Matiček tako, da baron Naletel znova in znova spozna, kako se je s tem osmešil.
- **Igra je izšla 1790**, 1. pa je bila **uprizorjena 1848** v Novem mestu.
- Uživala sloves nevarne svobodomiselnosti. ATL je simpatizer fra.revol. in 1 najbolj delovnih članov Zoisovega kroga

12. **G.NOEL GORDON BYRON: Romanje grofiča Harolda**

ROMANTIKA V SVETOVNI KNJIŽEVNOSTI (1800 - 1850)

• Vrh doseže 1830

- Začeli so odkrivati moč čustvovanja. Namesto optimizma so poudarjali pesimizem, razočaranje
- Odkrivali so vrednost ustnega slovstva
- Romantiki so razočarani nas meščansko družbo, ki je odnos med ljudmi zreducirala na brezčutno plačevanje v gotovini. Romantiki vidijo nasprotje med idealom in stvarnostjo. Stvarnost se jim zdi slaba, ker prinaša nesrečo, razočaranje in zlo. Idealna resničnost pa se skriva v notranjosti posameznika, v strasteh, čustvih, spominih, domišljiji, hrepenenju.. ta razkol med stvarnostjo in idealom se zdi večini romantikov nepremostljiv. Iz stvarnosti beže v svet čustev, domišljije, v doživljanje narave, v zgodovino, pravljico, fantastiko, sanje..

• Predstavniki:

- ☉ Nemčija: Goethe, Heine
- ☉ Anglija: Byron, Walter Scott
- ☉ Francija: Victor Hugo, Dumas, Sandova
- ☉ Italija: Leopardi
- ☉ Rusija: Puškin, Lermontov
- ☉ Danska: H.C.Andersen
- ☉ Slovenija: Prešeren, Čop, Kopitar, Slomšek

GEORGE GORDON NOEL BYRON

Življenje:

- Rodil se je v Londonu v plemiški družini. Preživel je nesrečno otroštvo ob neuravnovešeni materi. Nepričakovano je podedoval naziv »lord« in mesto v lordski zbornici.
- Študiral je v Harrowu in Cambridgu. Svobodnjaško življenje, ponos in ostra kritičnost so ga pripeljali v spor z angleško visoko družbo.
- Poročil se je in leto zatem ločil. To je povzročilo, da je 1816 za vedno zapustil Anglijo. Potem je živel v Švici in ITA.
- 1823 je odšel v Grčijo, da bi pomagal v boju zoper Turke.
- 1824 je umrl za malarijo

Dela:

- Lirske pesmi: Brezdelne ure
- Romanje Grofiča Harolda
- Verzne povesti: Lara, Korzar, Obleganje Korinta, Nevesta iz Abida, Džamur
- Satirični tekst Don Juan (nedokončan)
- Drame: Nebo in zemlja, Kajn

ROMANJE GROFIČA HAROLDA

- Nastala je na podlagi vtisov s potovanja po Albaniji, Grčiji in Bližnjem Vzhodu.
- Z epskimi prviniami se mešajo močne lirske prvine. Oboje pa služi za izpoved čustvom Byronovega romantičnega svetobolja.
- Grofiča Harolda imamo lahko za Byronov drugi jaz. Harold je ponosen, vzvišen, izzivalen, dvignjen nad družbo.

13. FRANCE PREŠEREN: Slovo od mladosti

SLOVENSKA ROMANTIKA (1830 - 1848)

- Obdobje se začne, ko prevlada v Prešernovem ustvarjanju prava romantika in se prek prvega letnika Kranjske č'belice uveljavi tudi v javnosti.
- Do 1830 o pravi romantiki ne moremo govoriti niti za Prešerna, še manj za dela starejših in mlajših sodobnikov.
- Od 1830 poteka romantika s Čopovim poseganjem v javnost in z razvojem Prešernovega pesništva.
- Vrh doseže ok. l. 1835, nato pa polagoma izginja do l. 1846, ko Prešeren opusti ustvarjalno delo.
- 1848 se doba romantike zaključi, tega leta izide zadnji zvezek Kranjske č'belice in z revolucijo 1848 se pojavijo nove razmere za slovenski slovstveni razvoj.

FRANCE PREŠEREN

Življenje (1800 - 1849)

- Rodil se je v družini uglednega kmeta v Vrbi na Gorenjskem.
- Osnovno šolo je obiskoval v Ribnici in Lj. V Lj je stopil v gimnazijo (latinsko šolo)
- 1817 je naredil izpit za domačega učitelja.
- V Lj je 2 leti študiral filozofijo, nato pa je šel na Dunaj študirat pravo. Živel je od podpore duhovniških stricev, nato od štipendije.
- Med počitnicami je obiskoval Lj gostilne, največ gostilno Pri Dolenjčevih (imeli so lepo mlado hčer Zaliko)
- 1832 je v Celovcu opravil sodniški in odvetniškiizpit
- 1833 je vzljubil Primičevo Julijo, hčer premožne ljubljanske družine
- Od 1832 do 1846 ga je doletelo več živl.udarcev: Julija se je poročila, 1835 je umrl Matija Čop, Spoznal je Ano Jelovškovo in z njo imel 3 otroke, vendar se ni hotel poročiti z njo
- Po 1840 je živel osamljeno. 1846 je dobil odvetniško pisarno v Kranju. Tam je živel s sestro Katro. V zadnjih letih je bil izčrpan in bolan

Dela

- Zbirka pesmi: **Poezije**

SLOVO OD MLADOSTI

- Nastal je 1829, izšla 1830
- **Oblika:** žalostinka ali elegija; 8vrstične kitice (stanice)
- **Verz:** jamski oz. laški enajsterec (_ _ _ _)
- **Rima:** najprej AB (prestopna), nato CC (zaporedna)
- **Stavčne figure:** ponavljanje, nagovor (mladost), inverzija, personifikacija (posebitev mladosti), metafore
- **Tema:** razmišljanje o mladosti, žalovanje za mladostjo
- **Motivi:** mladostne utvare (vera v duhovne vrednote); življenjsko razočaranje (prevlada materialnih vrednot)
- **Ideja:** spoznanje, da mladost pomeni ideale, življenje pa je razočaranje. Konec mladosti pomeni konec upanja (metafora: za mladost = temna zarja)

14. FRANCE PREŠEREN: Sonetje nesreče (1.,5.,6.)

SLOVENSKA ROMANTIKA (1830 - 1848)

(glej nazaj☺)

FRANCE PREŠEREN

- **Življenje, dela:** Glej nazaj☺

SONETJE NESREČE (1.,5.,6.)

- ☉ **Nastanek:** 1832; Izid: 1834
- ☉ 6 življenjskih postaj pesnika
 1. postaja: **O Vrba! srečna, draga vas domača** = domotožje, obžalovanje, ker je zapustil idilično domače okolje. Spoznanje nasprotja med idealom in stvarnostjo
 2. postaja: **Popotnik pride v Afrike puščavo** = Še ima upanje, vendar kot v Afriški puščavi čaka in upa, da se bo kaj zgodilo. Razkritje krute resnice o stvarnosti in brezizhodnosti (razočaranje)
 3. postaja: **Hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne** = prisposoba za človeka, ki ga je usodno spoznanje do konca strlo (poraženost)
 4. postaja: **Komur je sreče dar bila klofuta** = obup, vdanost-kogar spremlja sovražna usoda, je zanj rešitev v smrti
 5. postaja: **Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi** = brezup, želja po smrti, ki je rešiteljica iz življenja (ječe)
 6. postaja: **Čez tebe več ne bo, sovražna sreča!** = resignacija (vdanost v usodo). Odloči se za »biti« oz. vztrajati. Nastopi stanje otopelosti, brezčutnosti, vendar je tu odločitev za vztrajanje v življenju.

15. FRANCE PREŠEREN: Sonetni venec (1.,7.,8.,15.)

SLOVENSKA ROMANTIKA (1830 - 1848)

(glej nazaj☺)

FRANCE PREŠEREN

- **Življenje, dela:** Glej nazaj☺

SONETNI VENEC (1.,7.,8.,15.) - NASTANEK 1833

- ☉ **Sestavljen je iz 15 sonetov.** Obliko sonetnega venca je Franci prevzel iz tradicije ita. pesništva, ki sega v 16. in 17. stol., vendar pa so bili sonetni venci redki in zares dobrih do takrat ni bilo. Franci pa ga je zapisal v dosledni obliki z akrostihom (1. črke tvorijo ime)
- ☉ **Zgradba:** soneti so povezani v enoto s pomočjo prvih in zadnjih verzov. Zadnji verz vsakega soneta je hkrati prvi verz naslednjega. Vsi verzi pa se ponovijo v magistralah, ki nosi v začetku vsake vrstice črko iz imena Primicovi Julji
- ☉ Zunanji obliki pa ustrezata notranja zgradba, v kateri se prepletata **2 temi:** ljubezenska(♥) in domovinska. Obe temi pa povezuje pesništvo. Prvih 5 = ♥ do Julije, naslednjih 5 = ♥ do domovine, zadnjih 5) ♥ do Julije.
- ☉ **Notranja zgradba** je simetrična. Sklepna ideja: pesnikova uslišana ♥ do Julije bi razmaknila njegovo pesništvo. To bi kulturno povzdignilo slovenski narod.
 1. **sonet** = je uvodna razlaga celote in napoved glavne teme. Sonetni venec je zgrajen iz 14 sonetov. Toliko verzov pa ima tudi sonet. Zadnji sonet so magistrale (pesem 3krat peta)
 7. **sonet** = govori o pesnikovem poslanstvu. Primerja se z Orfejem, ki je s svojo pesmijo pomiril divja turška plemena in jih združil v slogi. Tako bi naj tudi Franci združil Slovence v ♥ do domovine
 8. **sonet** = je sonet o slovenski zgodovini. Prikazuje njeno žalostno usodo od Samove smrti naprej. Prikaže revščino in pomanjkanje junaških dejanj.
 15. **sonet** = magistrale. Vsi prvi verzi se ponovijo v tem zadnjem sonetu in začetnice verzov tvorijo ime Primicovi Julji (akrostih)

16. FRANCE PREŠEREN: Krst pri Savici

SLOVENSKA ROMANTIKA (1830 - 1848)

(glej nazaj☺)

FRANCE PREŠEREN

- Življenje, dela: Glej nazaj☺

KRST PRI SAVICI - NASTANEK 1835, IZID 1836

- **Posvetilni sonet Matiju Čopu**

Na kratko označi motiviko pesnitve in njen svetovno nazorski pomen. Veljalo je, da je krščanstvo edino zagotovilo sreče na tem svetu. Prešeren in Črtomir ne verjameta v to iluzijo, verjameta v odrešitev v smrti.

- **Uvod** = motivno, idejno in oblikovno različen od ↑ :

Motiv = herojski (opis bojev iz časov nemške zmage nas slo. in nasilno pokristjanjevanje (8.st). Črtomir je predstavnik svobodne slovenske srenje

Ideja = izrazito nacionalna in svobodoljubna

Oblika = tercinska in tridelna: opis bojev, Črtomirjev govor, oris junaškega boja

- **Krst** = opisuje osebno junakovo problematiko (Črtomirjevo). Romantična ♥ se prepleta s svetovno nazorskimi in življenjskimi filozofskimi problemi. Črtomir je primer mladega človeka, ki je po zmagi krščanske stranke obupal nad ideali. Spoznal je nasprotje med stvarnostjo in idealom, zato se je odločil ubiti. Spomin na Bogomilo pa ga spet navda z upanjem, ki se pa izkaže za goljufijo. Bogomila se je v času Črtomirjevega vojskovanja pokristjanila. Črtomir gre v Oglej, da bi postal duhovnik, Bogomila pa v samostan srečna v veri, da ju čaka srečno skupno posmrtno življenje. Črtomir je tragičen junak.

- **Snov** = pokristjanjevanje Slovencev iz 8.stol. to pa je Prešeren dobil pri Valvazorju in Linhartu. Obliko Uvoda pa je prevzel po Božanski komediji (Dante) in po Bryronovih kratkih pesnitvah, ki so tudi tercine. Poudarek slovanstva v uvodu pa je po Janu _____. Pesnitev je vrh slovenske romantike in še danes eno temeljnih del slo. književnosti.

17. FRANCE PREŠEREN: Pevcu

SLOVENSKA ROMANTIKA (1830 - 1848)

(glej nazaj☺)

FRANCE PREŠEREN

- Življenje, dela: Glej nazaj☺

PEVCU NASTANEK 1838

- Pesem govori o pesniškem poklicu. Je motivno nadaljevanje pesmi Glosa, kjer je razmišljal o pesniškem poklicu tudi. Problem pesnikove usode sedaj zastavlja resneje, tragično in usodno. Pesnika primerja s Prometejem, ki mu orel neprestano kljuje drobovje. Njegovi stalni spremljevalci pa so obup, kesanje, strah pred prihodnostjo. To pa so že ideje iz Sonetov nesreče. Sklep pesmi pa je kot opravičilo pesniškega poklica. Pesnik mora prenašati usodo z zavestjo, da je to pač nujnost njegovega stanu.
- Posebnost je njena oblika. Zgrajena je simetrično. Število verzov v kiticah je 2-3-4-3-2, vrh pa je v najdaljši kitici, ki združuje preteklost, prihodnost in sedanost. Rime so postavljene v redu vokalne lestvice A-E-I-O-U.

18. GUSTAVE FLAUBERT: Gospa Bovary

REALIZEM (1830 - 1870)

Izhaja iz latinske besede realis - stvaren, resničen

Predstavniki:

- FRA: Flaubert, Balzac, Stendhal
- RUS: Tolstoj, Dostojevski, Gogolj, Turgenjev, Čehov
- ANG: Dickens

Smeri realizma:

- **Romantični** = z real. sestavinami se prepletajo še ostanki romantike
- **Objektivni** = nepristransko, objektivno in popolnoma neprizadeto prikazuje resničnost - (Tolstoj)
- **Socialni** = prikazuje socialno ogrožene (male) ljudi - (Dickens)
- **Poetični** = real. sestavine prepleta z idiličnimi - (Tavčar)
- **Psihološki** = poudarja človekovo duševnost - (Dostojevski)
- **Impresionistični** = prikazuje trenutke iz življenja literarnih oseb - (Čehov)
- **Kritični** = vsebuje kritiko sodobne meščanske družbe (Tolstoj, Čehov)

GUSTAVE FLAUBERT (1821 - 1880)

Življenje:

- Rodil se je v majhnem fra. mestu v Ruenu v Normandiji.
- Njegov oče je bil po poklicu kirurg in vodja glavne Ruenske bolnišnice, kjer je z družino prebival. To je imelo za malega Flauberta posledice, saj je živel v neposredni bližini smrti in bolnikov. Od tod pa tudi njegov zgodnji pesimizem, ki ga je spremljala živčna rahločutnost in nagnjenje k melanholiji.

- 1844 je doživel svoj 1. živčni zlom, ki so mu sledili še drugi. Tega leta je opustil tudi študij prava v Parizu, ki ga ni nikoli veselil, ter se krčevito vrgel na pisanje, zaprt na posestvu Croisset pod nenehnim nadzorstvom staršev.

Dela:

- Roman: Gospa Bovary
- Roman: Vzgoja srca
- Roman: Salambo
- Roman: Skušnjava Svetega Antonija
- Zbirki novel: November, Tri zgodbe

GOSPA BOVARY

• **Osebe:**

- ⊖ Charles
- ⊖ Rodolphe
- ⊖ Leon
- ⊖ Ema = neke vrste Don Kihot ali Werther. Je razdvojena med sanjami, iluzijami in med resničnostjo, realnostjo

- **Motivi:** zakonolom. Ona je uničila zakon, življenje sebi, možu in hčerki.
- **Ideja:** bovarizem = sanj se v življenju ne da uresničiti. Življenje je v tragično, ljudje smo vključeni v prostor in čas
- **Literarne smeri:** objektivni realizem = nepristransko natančno opisovanje, čustveno neprizadet pogled na junake
- **Vzdušje:** pesimistično = čutila je ujetost v življenju
- Resničnost je pokvarjeno malomeščansko okolje. V tem okolju pride Ema do spoznanja in to jo privede do deziluzije. Ema spozna, da svojih mladostnih sanj ne bo uresničila, tudi z ljubimci ne in se odloči za samomor. Njej se zdi to edina (je pa vsaj ena) rešitev za umik iz tega sveta, kjer se je počutila kot ujetnica. V tej družbi je bila neuspešna, neuresničena kot ženska, mati in človek.

19. HENRIK IBSEN: Strahovi

NATURALIZEM (1880 - 1900)

- Lat. Naturalis - naraven
- Prikazoval je stvarnost, naslonil se je na filozofski nauk - pozitivizem - Hippolytetaina (filozofa), ki je učil, da je človek produkt dednosti, okolja in dobe
- **Predstavniki:** Emil Zola, Ibsen

HENRIK IBSEN (1828 - 1906)

Življenje

- Rodil se je v norveškem mestu Skienu (Šenu) v bogati trgovski hiši, ki mu je nudila lepo otroštvo, vendar je že v 8 četu doživel nagel bankrot očetove trgovine, kar mu je zaprlo pot do izobrazbe.
- Nekaj časa je delal kot vajenec v lekarni, nato pa se je ukvarjal samo s književnostjo
- 1851 je postal dramaturg v gledališču v Bergnu in vodja gledališča v Oslu
- 1864 je z državno štipendijo odpotoval v FRA, ITA, NEM.

Dela: njegove drame obravnavajo sodobno, meščansko življenje

- **Realistične in naturalistične drame**
 - ⊖ Stebri družbe
 - ⊖ Strahovi
 - ⊖ Divja račka
 - ⊖ Hedda Gabler
- **Psihologizem, simbolizem in nova romantika**
 - ⊖ Gospa z morja
 - ⊖ Gradbenik Solness
 - ⊖ Rosmersholm

STRAHOVI

- **Čas:** od poznega popoldneva do jutra
- **Kraj:** hiša nad norveškim fjordom
- **Dogajanje:** strnjeno, brez zastranitev
- **Lit. smeri:**
 - ⊖ Naturalizem: dednost, alkoholizem, razvrat, determiniranost z okoljem, bolezen
 - ⊖ Realizem: malomeščanska družba in težnja po materializmu
- **Tema:** posledice zlaganih družinskih odnosov (in zakonskih)
- **Teza drame:** kritika meščanske družbe
- **Dramska tehnika:** analitična - vzrok za katastrofo izvemo naknadno. Zgodbo izvemo iz razgovora.
- **Osebe:**
 - ⊖ **Gospa Alving** = podobna je Emi Bovary, Ani Karenini, Ančki Vrbanoj. Je zavrta ženska, ki trpi v zakonu z lahkoživim moškim in alkoholikom. Je tragična oseba, saj je osamljena mati, ki se mora odločiti za nekaj najbolj strašnega. V nas vzbuja sočutje, grozo..
 - ⊖ **G. Alving** = v konzervativnem okolju prikriva svojo radoživost, zapade alkoholu, razvratu, povzroči sinovo bolezen

} Dramska enotnost

- ☉ **Osvald** = mati ga 7 letnega pošlje v FRA, da bi postal slikar in ker mu hoče prikriti prezgodnje spoznanje o očetu. Šele po očetovi smrti se vrne in šele zdaj izve resnico o očetu, mater pa prosi naj ga reši trpljenja z morfijem, ki ga vedno nosi s seboj.
- ☉ **Pastor Manders** = v njega je bila nekoč zaljubljena Ga. Alvingova. Ko je spoznala, kakšen je njen mož, je zbežala k Mandersu, toda ta jo je zavrnil z razlogi verske in meščanske morale.
- ☉ **Regine** = Osvaldova polsestra in Alvingova nezakonska hči, ki ves čas živi v hiši zraven ge. Alvingove, ki pa na njeno moralno podobo ni mogla vplivati. Nazadnje pristane v pristaniškem bordelu za mornarje.

20. **SIMON JENKO: Obrazi**

REALIZEM V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI (1848 - 1899)

1. **Do 1881** se v slo. slovstvu ves čas prepletajo vplivi razsvetljenstva in predromantike z romantiko, nastopajo pa že 1. elementi realizma. Predstavniki: Jospa Jurčič, Simon Jenko
2. **Po letu 1881** se začne večji razmah realizma, vendar so elementi romantike še vedno prisotni (poetični realizem). Predstavniki: Ivan Tavčar, Janko Kersnik, Anton Aškerc
3. **Po 1890** doživi slo. slovstvo slaboten poskus uveljavitve pravega naturalizma po fra. Vzoru. Predstavniki: Zofka Kveder, Fran Govekar

SIMON JENKO

Življenje (1835 - 1869)

- Rodil se je v Podreči pri Mavčičah kot nezakonski sin, šele pozneje sta se z mamo preselila k očetu, bajtarju
- Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, zadnja 2 razreda v LJ. Po maturi je študiral bogoslužje v Celovcu.
- Bil je sošolec vajencev
- Študij je opustil, potem na Dunaju študiral pravo
- Preživel kot domači učitelj, nato pa služboval v Kranju in Kamniku
- Umril je v Kranju

Dela

- Pisati je začel že kot dijak pod vplivom romantičnega pesnika Byrona, nato sodeloval v Vajah
- 1865 je izdal pesniško zbirko Pesmi
- Ciklusa: Obujenke (ljubezenski) = spomini na srečno ljubezen, Obrazi (realističen) = motivi narave
- Domoljubne pesmi: Slovenska zgodovina, Adrijansko morje, Naprej
- Pripovedne pesmi: Zimski večer, Knezov zet
- Kratke zgodbe: Tilka, Jeprški učitelj, Spomini

OBRAZI (NAPISAN 1860)

- Ciklus 21 pesmi, ki so podobe iz narave.
- Pesnik naravo razume zelo realistično.
- Napisane so v obliki krakovjaka (3 kitice, 4 vrstične, 3 stopični trohej (_n_n_n))
- **Uvodna: Vstala je narava..** Avtor jo je postavil pred cikel, je ni oštevilčil. S tem je določil programski pomen. Narisa je obraz narave. Narava = osrednji predmet, je posebljena (personifikacija). Kar čuti človek, čuti narava z njim
- **5. Ko je sonce vstalo..** V pesmi je realistično spoznanje, da je narava mogočnejša in trajnejša od človeka, bistvo člo. bivanja pa je minevanje. Človek je nezaten del nečesa mnogo širšega (narave). To je realistično pojmovanje.
- **7. Zelen mah obrašča..** Motiv pesmi je spet razmišljanje o člo. minljivosti. Dodano pa je spoznanje, da je uničenju podvrženo tudi človekovo delo. Narava pa živi dalje mogočnejša in trajnejša od človekovega dela.
- **10. Mlade hčere truplo..** Pesem ima samo en motiv, to je narava v času človekove smrti. Vendar se zdi, da sta motiva 2: človekova smrt in veselo razkošje v naravi. Človek in narava sta popolnoma odtujena. Človek je narisani v skrajnem popolnem obupu (mati ob grobu). Narava se pa smeji v svojem razkošju. V pesmi imamo vsebinski kontrast (1., 2. kitica)
- **13. Med borovjem temnim..** Pesem je spet podoba/slika iz narave. Na njej je upodobljena breza med bori. Mlada breza v svetu temnih borov je tujek – zaznamuje jo drugačnost. V pesmi imamo barvni kontrast: breza z belim deblom sredi temnega borovja. Vsebinski kontrast: borovje je skupno ime (skupina), breza pa je sama. Breza ima tudi simbolni pomen – simbol človekove osamljenosti, odtujenosti v lastnem svetu. V tej pesmi gre za razmerje človek – narava, čeprav sploh ni človek omenjen.

21. **JOSIP JUČRIČ: Deseti brat**

REALIZEM V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI (1848 - 1899)

(glej nazaj ☺)

JOSIP JURČIČ (1844 - 1881)

Življenje

- Rodil se je na Muljavi pri Krki. Gimnazijo je obiskoval v LJ, kot dijak je postal ugledni slo. pisatelj. Po maturi je odšel študirat slavistiko, klasično filologijo na Dunaj, zaradi finančnih težav pa ga ni končal.
- Preživiljal se je s pisateljevanjem. Pisal je daljše, krajše povesti in novele, zgodbe iz zgodovinske in vaškega življenja.
- Glavni urednik Slovenskega naroda.
- Umril je za etiko.

Dela

- 1861 – 1868 = obdobje mladostnega ustvarjanja
 - ◉ Pripovedka o beli kači, Spomini na deda, Jesenska noč med slovenskimi polharji, Jurij Kozjak, Domen, Tihotapec, Sosedov sin, Hči mestnega sodnika
- 1876 – 1881 = obdobje poznega ustvarjanja
 - ◉ Veronika Deseniška, Rokovnjači (končal Kersnik), Tugomer, Med dvema stoloma, Doktor Zober, Lepa Vida

DESETI BRAT

- 1. slo. roman = objavljen 1866–1867 v 4 snopih Janežičeve knjižne zbirke: Cvetje iz domačih in tujih logov
- Zunanja zgradba: 25 poglavij (na začetku vsakega poglavja je verz)
- Vsevedni pripovedovalec
- Pobuda za nastanek:
 - ◉ Tudi Jurčič se je preživiljal kot domači učitelj in se pri tem zaljubil v grajsko hči na gradu Krnjak
 - ◉ Poznal je vaške posebneže
 - ◉ Scott = po njem je povzel pripovedno tehnik
 - ◉ Levstikov literarni program
- Z tem delom je vplival predvsem na Kersnika
- Levstikova kritika – (pismo 7.2.1868) – v njej je negativno ocenil Lovra (ker je bil nedejaven), Manico (prestara), vaško revščino.. V odgovor je napisal povest Sosedov sin.
- Dvojnost:
 - ◉ 2 ZGODBI:
 - ⇒ Ljubezenska (med Lovrom Kvasom in Manico) - sintetična
 - ⇒ Družinska (vezi med Martinekom Spakom, dr. Piškavim in med Marijanom) - analitična
 - Obe zgodbi povezuje Martinek
 - Vaški liki: Krjavel
 - Liki, ki vežejo vaški in grajski svet: Martinek, stric Dolef
 - Izobraženci (njih je slabše izoblikoval): Manica, Kvas
 - ◉ 2 TEHNIKI:
 - ⇒ Sintetična: časovno zaporedje
 - ⇒ Analitična: ni časovnega zaporedja
 - ◉ 2 OKOLJI:
 - ⇒ Grajsko (Slemenice, Polesek)
 - ⇒ Vaško (Obrhek)
- Martinek Spak je najbolj romantičen. To sklepamo iz skrivnostne zgodbe in njegovih čustvenih reakcij. Intenzivna ljubezen do matere in intenzivno sovraštvo do očeta in maščevalnost.
- Manica je zaljubljena v Lovra, je pa stvarnejša in dejavnejša od njega. V tem je podobna svojim staršem, saj si tudi ona želi meščanski zakon.
- Lovro Kvas je zelo čustvena oseba. Veliko sanjari, moti ga pridobitniški svet. Njegovi ideali so v nasprotju z realnostjo. Vendar ni dosledno romantična oseba, bil je toliko realen, da ve, da mora doštudirati, si izboriti mesto v meščanski družbi. Postane doktor prava in graščak ter živi v malomeščanskem zakonu. Zaključek je realističen.

22. JOSIP JURČIČ: TELEČJA PEČENKA

REALIZEM V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI (1848 - 1899)

(glej nazaj☺)

JOSIP JURČIČ (1844 - 1881)

(glej nazaj☺)

TELEČJA PEČENKA

- Je novela = v njej je Jurčič nadaljeval Jenkovo tradicijo v opisovanju omejenih posebnežev. Vendar ne več iz vaškega ampak malomeščanskega okolja.
- Ima podnaslov **Obraz in našega mestnega življenja**.
- Glavna oseba = **gospod Bitič** (penzionirani oficir), ki je zarisan skrajno realistično, takšno je tudi skromno okolje. Temu ustreza tudi ideja črtice: junak ne želi ničesar drugega na svetu kot snažno in v miru pojesti svojo telečjo pečenko. Toda, ko je nekoč videl kako mu v gostilni, kjer je bil stalni gost, pečenko pripravlja stara debela in umazana kuharica (+maček), mu ta več ne tekne. Znanec mu je svetoval, dan se oženi in reši problem. Ko ga nevesta zavrne, od žalosti umre.
- Delo je **značajevka**. To je pripovedna vrsta v kateri je v središču pozornosti značaj osebe.

23. **IVAN TAVČAR: VIŠOŠKA KRONIKA**

REALIZEM V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI (1848 - 1899)

(glej nazaj☺)

IVAN TAVČAR (1851-1923)

- ☛ Rodil se je v Poljanah nad Škofjo Loko.
- ☛ Gimnazijo je najprej obiskoval v NM, nato v LJ.
- ☛ Študiral je pravo na Dunaju. Postal je ugleden odvetnik v LJ, bil je tudi politik – ena vodilnih osebnosti liberalne stranke, deželni in državni poslanec, nazadnje tudi LJ župan.
- ☛ Bil je vitalna in življenja željna osebnost.
- ☛ **Dela:** začel je objavljati kot študent, pisal je 50 let, napisal več kot 10 daljših del (kmečka in zgodovinska tematika). Njegova najboljša pripovedna dela so:
 - ☺ Med gorami (Slike iz loškega gorovja)
 - ☺ Cvetje v Jeseni
 - ☺ Vita Vita Mae
 - ☺ Izza kongresa
 - ☺ Visoška kronika

VIŠOŠKA KRONIKA

- ☛ Roman si je zamislil kot 1.del trilogije o Visokem. Druga 2 dela pa naj bi nadaljevala pripoved o višoških preb. v 18. in 19. st. Na to misel je prišel ob starih kronikah in spominskih predmetih na višoškem posestvu, ki ga je kupil. Visoška kronika je njegov najboljši roman.
- ☛ **Čas in kraj:** 17. stol, Visoko
- ☛ **Zunanja zgradba:** 2 dela, vsak del po 7 poglavij
 - ☺ **PRVI DEL:** analitična zgodba o Polikarpu Khallanu, ki je v 30 letni vojni ubil svojega tovariša Jošta Schwarzkoblerja in mu vzel premoženje.
 - ☺ **DRUGI DEL:** sintetična zgodba, o Polikarpu Khallanu in njegovem najstarejšem sinu Izidorju. Polikarp želi vrniti Schwarzkoblerju premoženje, ker ga peče vest. Zato želi, da pride Joštova vnukinja Agata na Visoko in se poroči z Izidorjem. Vendar jo Izidor zaradi svoje neodločnosti v čarovniškem procesu izgubi.
- ☛ V ospredju je **Izidor**, ki je pripovedovalec. Je v nasprotju z očetom brez življenjske sile, odločnosti in volje. Polikarp je krut, Izidor pa mehak. Vendar Izidor občuduje očetovo moč. V njem se bijeta ljubezen in sovraštvo. Izidor je katoličan, Polikarp pa luterant.
- ☛ **Polikarp** ima poudarjene dobre lastnosti (peče ga vest) in slabe lastnosti. Je realističen lik. Lahko nas spominja na Hamletovega strica Klavdija, ki je ubil Hamletovega očeta, vendar ha je pekla vest.
- ☛ **Mati Barbara** je izrazito idealizirana, je predstavljena brez slabe lastnosti, mučenica.
- ☛ **Nasprotje med Jurijem in Izidorjem.** Jurij je dejaven in odločen, kakršnega rabi nov čas, zato si pridobi Agato

24. **OSCAR WILDE: SALOMA**

OBDOBJE NOVE ROMANTIKE

- ☛ Čas in kraj: 1850, Francija
- ☛ Višek doseže v 80ih, 90ih letih, s svojim vplivom segla v 20.st.
- ☛ Književnost nove romantike je v odporu zoper stvarnost (realizem) postavila v ospredje človekovo notranjost, občutja, razpoloženja. Pritegovala so jo izjemna, popolnoma individualna, celo patološka čustvena in miselna stanja.

Smeri:

- ☛ **Dekadenco** (fr. decadence – razpad, propad)
 - ⇒ Posebno razpoloženje, ki je konec 19.st. zajelo fra.meščanske izobražence in se nato razširilo na druga področja Evrope in vplivalo na druge smeri umetnosti.
 - ⇒ Značilen je pesimizem in strah pred prihodnostjo.
 - ⇒ Dela so izražala živčno razbolelost, naveličanost in utrujenost.
 - ⇒ Zagovarjali so filozofijo, ki je razglašala: »Življenje je v bistvu bolečina in znoj.«
 - ⇒ Začetek novega obdobja pomeni Baudelaireva pesniška zbirka Rože zla.
- ☛ **Simbolizem** (gr. simbolom – znak, znamenje)
 - ⇒ Za izpovedovanje zapletene človeške notranjosti zahteva nove postopke, drugačen jezik in slog (simboli)
 - ⇒ Začetnik: **Charlie Rimbaud, Mallarme**
- ☛ **Impresionizem** (lat. Impressio – vtis)
 - ⇒ Začel se je najprej v slikarstvu, kasneje pa je zajel književnost in glasbo.
 - ⇒ Likovni umetniki so hoteli ujeti na platno vtis, trenutek doživljanja pokrajine.
 - ⇒ V knjiž. so izpovedovali osebne vtise, močna čustva in razpoloženja z barvitostjo in glasovnim slikanjem.
 - ⇒ Slo. slikarji: **Jakopič, Grohar, Jama**
 - ⇒ Predstavniki v književnosti: **Verlaine, Baudelaire, Maeterlinck**

OSCAR WILDE (1854 - 1900)

- ☛ Rodil se je v Dublinu, v bogati meščanski družini.

- Študiral je v Oxfordu, živel je kot poklicni književnik, imel je uspešna predavanja
- Nato je živel v Angliji v središču salonskega življenja
- Bil je poročen, imel 2 sinova, vendar je bil izrazit boem
- Zaradi homoseksualne afere je bil obsojen na 2 leti zapora
- Potem je živel v FRA revno in umrl v Parizu.
- **Dela:** (predstavniki dekadence)
 - ☉ **Lirika:** Jetniška balada iz Readinga
 - ☉ **Roman:** Slika Doriana Graya
 - ☉ **Drame:** Saloma, Nepomembna ženska, Idealen soprog, Važno je biti resen

SALOMA

- Izrazita dekadencijska drama z svetopisemskimi motivi
- Ima zgodovinsko osnovo
- **Čas in kraj:** začetek našega štetja, Judeja
- V Judeji je vladal **Herod** z ženo **Herodiado** in pastorko **Salomo**, ki predstavlja grešnost. Saloma je središčna osebnost. V začetku je razvajena, svojeglava in vsega presita kraljična, ki brezbrizno sprejema usluge, darila, ljubezen. Materina in očetova medsebojna trenja izrablja sebi v prid. Vse to ji omogoča nenavadna lepota, ki zasenčuje njene manj prikupne značajске poteze. Vendar se izkaže, da ji lepota ne odpira vseh vrat, saj jo asketski prerok **Johanaan** nepreklicno zavrne. V njej se zbudijo temne skrite strasti. Med plesom s 7 tančicami pred kraljem se nadvse vznemirljivo razkrije v vsem blišču svoje lepote, nato pa se duševno popolnoma razgali. Saloma zahteva Johanaanovo glavo. Ko jo dobi, njeno mikavno zunanost popolnoma zasenči grozna, spačena podoba njene duševnosti. Salomina podoba se je spremenila, kot se je spremenil Dorian iz večno mladega lepôtca v spako.
- V delu gre torej za **nasprotje** med senzualnostjo in askezo. Med grehom in svetništvom. Med bogastvom in revščino. Saloma želi Johanaanu, kajti nasprotja se privlačijo.

25. DRAGOTIN KETTE: NA TRGU

NOVA ROMANTIKA V SLO. KNJIŽEVNOSTI – MODERNA (1899 - 1918)

- **Začetek:** 1899 = izšla zbirka Erotika (Ivan Cankar), Čaša opojnosti (Oton Župančič)
- **Konec:** 1918 = s koncem prve svetovne vojne, smrtjo Ivana Cankarja
- **Predstavniki:**
 - ☉ Dragotin Kette
 - ☉ Josip Murn
 - ☉ Ivan Cankar
 - ☉ Oton Župančič
- **Smeri:**
 - ☉ Dekadenca (slabše)
 - ☉ Simbolizem
 - ☉ Impresionizem
 - ☉ Posnemajo še realizem in naturalizem

DRAGOTIN KETTE (1876 - 1899)

- Rodil se je na Premu v Ilirski Bistrici.
- Mati mu je zgodaj umrla, oče ko mu je bilo 15 let. Zanj je skrbel stric. Po očetu učitelju je podedoval smisel za humor in glasbo.
- Obiskoval je gimnazijo v LJ, vendar jo je zaradi satirične pesmi moral zapustiti. V gimnaziji je bil član **Zadruga** (literarni krožek), kjer se je seznanil z ostalimi predstavniki moderne.
- Nato se je preselil v NM k stricu, kjer je končal gimnazijo. Tu je tudi doživel neuslišano ljubezen (**Angela Smola** – hčerka sodnika v NM), ki je ni pozabil do smrti.
- Po maturi je moral k vojakom v Trst, kjer je zbolel za jetiko in bil predčasno odpuščen iz vojske. Odšel je v LJ v **Cukrarno** k študentski gospodnji Poloni Kalanovi in umrl.
- **Dela:** pisal je ljubezensko liriko, refleksivno filozofsko liriko
 - ☉ Pesniška zbirka: **Poezije** (Spomini, Črne noči, Jagned)
 - ☉ Kette velja po Prešernu za najpomembnejšega pesnika sonetov
 - ☉ Značilen je lahkoten iskriv humor

NA TRGU

- Nastala: 1897
- Je **serenada** (po zgledu Prešernove Pod oknom)
- Izrazita spевна **podoknica**
- Za ozadje ji je **impresija nočnega trga s fontano**. Barvni vtisi mesečine se mešajo s šumenjem vode. Oboje pa prehaja v bogato melodičnost verzov s številnim kratkimi in gosto rimanimi enotami (n_n_).
- V zadnjih 2 kiticah se pojavi **pesniški subjekt** s svojo dušo, hkrati z njim pa še konkretno ime dekleta (Angela smola).
- Kompozicijska kitica je izvirna, a strogo zamejena z natančno količino zvočnega jamskega valovanja

26. JOSIP MURN: PESEM O AJDI

NOVA ROMANTIKA V SLO. KNJIŽEVNOSTI – MODERNA (1899 - 1918)

(glej nazaj☺)

JOSIP MURN (1879 - 1901)

- Rodil se je v LJ. Bil je nezakonski sin služkinje, ki ga je dala v rejo na kmete in odšla v Trst. Oče je kmalu umrl za jetiko. Brezdomstvo ga je zaznamovalo za vse življenje.
- Z Kettejem, Župančičem in Cankarjem je bil član **Zadruga**. Nato je šel na Dunaj študirat a se je zaradi bolezni in pomanjkanja vrnil v LJ v **Cukrarno**, kjer je umrl pri Polonci Kalanovi na isti postelji kot 2 leti prej Kette za jetiko.
- Bil je zamišljen in tih fant, notranje labilen
- **Dela:**
 - ☉ Najpomembnejši pesniški impresionist: brezdomskost, osamljenost, odtujenost, melanholija..
 - ☉ Njegova poezija je naslovljena predvsem na naravo in simboliko kmečkega življenja
 - ☉ V času življenja ni izdal pesniške zbirke, izšla je 2 leti po njegovi smrti: **Pesmi in romance** s predgovorom prijatelja Ivana Prijatelja (kritik)

PESEM O AJDI (1900)

- Iz cikla **Kmečke pesmi**
- Podana je impresija ajdovega polja, v kateri se mešajo vonji, barve in zvočno slikanje, gibanje
- **Motivi: ki ustvarjajo notranjo napetost in moč:**
 - ☉ Motiv cvetočega ajdovega polja
 - ☉ Kmetovo doživljanje ajdovega polja
 - ☉ Erotično čutje
 - ☉ Slutnja minljivosti (zadnja kitica), smrti, ki obvladuje ves svet

27. IVAN CANKAR: NA KLANCU

NOVA ROMANTIKA V SLO. KNJIŽEVNOSTI – MODERNA (1899 - 1918)

(glej nazaj☺)

IVAN CANKAR (1876 - 1918)

- Rodil se je na **Vrhniku** (na Klancu).
- Bil je **8 od 12 otrok**, 4 so majhni umrli. Oče je bil krojač, imel je majhno hišico na Klancu, ki pa je pogorela, ko je bilo Ivanu 3 leta. Po tej nesreči so se potikali po Klancu in se 11-krat selili.
- Očetovo obrt je uničila manufakturna konkurenca in odpravil se je v svet po zaslužek, mater pa pustil samo s kopico otrok.
- Ivan je odšel v **srednjo šolo v LJ**. Vrhniška gospoda mu je obljubila pomoč, ker se je izkazal kot eden najboljših učencev, ko pa je prišel v LJ, so na to pozabili. Ivan se je znašel v hudem pomanjkanju.
- Po maturi je odšel na **Dunaj**, da bi študiral tehniko, vendar za študij ni imel ne volje ne denarja. Pritegnilo ga je dunajsko literarno ustvarjanje.
- L. 1897 se je vrnil v domovino in istega leta mu je tudi umrla mati. Za nekaj časa je šel k sorodnikom v **Pulo**, nato pa se je vrnil na **Dunaj**, kjer je ostal do 1909 v dunajskem predmestju (pri Löflerjevih → Štefka → ♥)
- Preživljal se je s pisateljivanjem. L. 1909 je odšel k bratu duhovniku v **Sarajevo** nato pa spet v LJ, kjer je živel do na **Rožniku**. V LJ je umrl.
- **DELA:**
 - ☉ Bil je pesnik, pripovedni, dramatik, kritik, esejist..
 - ☉ Bil je največji slo. umetnik in razumnik
 - ☉ V dijaških letih je bil vodilni član Zadruga, že v času življenja je užival velik ugled umetnika
 - ☉ **Pesmi: Erotika** (1899)
 - ☉ **Drame:** Jakob Ruda, Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Hlapci, Lepa Vida, Romantične duše (izdana po smrti)
 - ☉ **Prozna dela:** Vinjete (1899), Knjiga za lahkomišelnje ljudi, Tujci, Na Klancu, Ob zori, Križ na Gori, Gospa Judit, Hiša Marije pomočnice, Potepuh Marko

NA KLANCU (1902)

- Njegovo najboljše delo
- **Impresionistični roman** iz 8 poglavij (ki so črtice v bistvu)
 1. **Za vozom**
 2. **Fanny**
 3. **Ko se je Francka omožila**
 4. **Izgnanci**
 5. **Vzbrstela je mladika**
 6. **Študent Lojze**
 7. **Vračajo se izgnanci**
 8. **Klanec siromakov**
- Črtice se med seboj povezujejo naprej in nazaj. Prepletene med seboj pa tvorijo novo višjo celoto
- Izpostavljeni so trenutki, časovni izseki, nesklenjeno dogajanje. Deli celote in ne celota sama.

- Roman je tudi **realističen**, saj si ga je Ivan zamislil kot spomenik svoji mami. Vanj je vključil niz svojih trpkih mladostnih doživetij in mnoge podrobnosti iz materinega in očetovega življenja. Vso to avtobiografsko gradivo pa je preoblikoval po svoje. Prikazal je tudi družbena protislovja v tem času in umiranje slovenskega naroda.
- Osrednji lik = **mati Francka** in njen trdi boj za preživetje otrok, ki drug za drugim odhajajo in se vračajo-bolni in na smrt obsojeni. Njeno življenje je polno ponižanj in razočaranj, je eno veliko trpljenje.
- Vodilni motiv: tek za vozom – se v romanu pojavi velikokrat, zmeraj v najtežjih trenutkih Franckinega življenja. Tako da se podoba teka spremeni v simbol. Simboli:
 - ☉ **Židana ruta in masleni kruh** = sreča ali lepše življenje
 - ☉ **Lučka v učiteljevem oknu** = vera v naše ljudstvo (izobrazence)
 - ☉ **Klanec** = slo. ozemlje, simbol nesrečne usode slo. naroda
- Pojavijo se tudi **naturalistični motivi**:
 - ☉ **Alkoholizem v družini**
 - ☉ **Razpad družine**
 - ☉ **Dednost (fatalizem** – usodnost, ki je značilna za vse ljudi s Klanca – strašno pasivna vdanost v usodo, ki je posledica krščanskega nauka)

28. **IVAN CANKAR: HLAPCI**

NOVA ROMANTIKA V SLO. KNJIŽEVNOSTI - MODERNA (1899 - 1918)

(glej nazaj☺)

IVAN CANKAR (1876 - 1918)

(glej nazaj☺)

HLAPCI (1909)

- Napisal ga je v Sarajevu (izšlo je 1910), uprizorjeno L.1919 v Trstu
- To je Cankarjeva najbolj umetniško bogatejša drama.
- **Snov** je podeželsko učiteljstvo.
- Glavna dramska oseba je **učitelj Jerman**, poštenjak in socialist.
- **Temo idealnega učitelja v socialno in politično zaostalih razmerah** je obravnaval že v Martinu Kačurju. Zdaj je to temo združil še s temo političnih bojev iz l. 1908, ko so na volitvah zmagali kandidati klerikalne stranke,
- **PRVI DEL (1.,2.,3. poglavje)**=volitve v učiteljskem krogu. Prej navdušeni liberalci se prilagajajo novemu političnemu redu, zapuščajo svoje vrste in izdajajo tovariše, ki ostajajo zvesti naprednim načelom.
- **DRUGI DEL (4.,5. poglavje)** = v ospredju je učitelj Jerman, ki je zaradi naprednih idej moral na slabše delovno mesto – na Goličavo. Tu pa mu zboli in nazadnje umre mati.
- **Jerman** je predstavnik levega krila liberalno naprednega učiteljstva. Ustanavlja izobraževalno društvo za kmete in delavce, da bi pripomogel k socialnemu, kulturnemu in političnemu dvigu ljudstva. Po značaju je cankarjansko sanjav. V ljubezni je sentimentalni in občutljiv, predvsem pa brez močne volje. Politični boj zapusti, ker se v njem zbudi občutek krivde.
- Najmočnejši nasprotnik je **župnik**, politik in mislec. Zagovarja načelo oblasti kot najgloblje sile življenja.
- Jermanu stoji ob strani **kovač Kalandra**, ki je postavni in pokončen. Na njegovi strani je tudi **učitelj Hvastja**, ki pa je moral zaradi družine opustiti svoje prepričanje.

29. **ALOJZ GRADNIK: PISMA (1.,5.,7.PESEM)**

SOPOTNIKI MODERNE

- Ustvarjali so sočasno kot modernisti, vendar so iskali nove poti pri pisanju in ustvarjanju.

ALOJZ GRADNIK (1882 - 1967)

- Rodil se je v Medani.
- Oče je bil Slovenec s Tolminskega, mati pa Furlanka. Izšel je iz preproste in številne obrtniške družine.
- Gimnazijo je obiskoval v Gorici, kjer je bil znan kot dober pevec in violinist.
- Na Dunaju je študiral pravo.
- Bil je visoki uradnik zunanjega ministrstva in član višjih sodišč.
- Bil je zelo samotarski, vse življenje je pesmi posvečal Mariji Švalo.
- V 2. sv. vojni je našel stik z NOB (partizani)
- **Dela:**
 - ⇒ **Pesniške zbirke:**
 - ☉ Padajoče zvezde
 - ☉ De profundis
 - ☉ Zlate zvezde
 - ☉ Harfa v vetru
 - ☉ Pot bolesti
 - ☉ Večni studenci
 - ☉ Bog in umetnik
 - ☉ Pesmi o Mariji

- ☉ Pojoča kri
- ⇒ Prevajal je iz KIT, ŠPA, ITA, Perzijske književnosti
- ⇒ Njegov pesniški opus delimo:
 - ☉ **Ljubezenske pesmi:** največkrat izpovedane iz ženskih ust. Ljubezen enači s smrtjo. Ker podobno kot smrt pomeni prehajanje v nekaj tujega, neznanega. Bistvo ljubezni je hrepenenje in predajanje sočloveku. Popolna ljubezen je zanj možna šele po smrti. (Eros – Tanatos, Žariš in žgeš, Pisma)
 - ☉ **Socialna in narodnostna tematika:** govorijo o Primorju, Krasu, Istri in njihovih ljudeh (Noč v Medani, Istrska vas)
 - ☉ **Razmišljujoče (refleksivne):** so izrazito pesimistične. Pogosto se meditira o smrti (Moje življenje, Mors Victrix)

PISMA

- ☉ **Ciklus 7 pesmi**, v zbirki Padajoče zvezde (L.1916)
- ☉ **Nastanek:** v Padovi
- ☉ **Lirski subjekt:** ženka, ki nagovarja mrtvega moškega
- ☉ **Motivi:**
 - ☉ ljubezensko hrepenenje
 - ☉ misel na samomor
 - ☉ čutnost, strast
 - ☉ vodnjak = simbol duhovne povezanosti
- ☉ **Tema** = smrt, ljubezen
 - ☉ **1. PISMO:**
 - ☉ **6.PISMO:** »Smrt?« - misel na samomor kot možnost združitve po smrti (vpliv Romea in J.). Pojavijo se pa tudi dvomi in strah (vpliv Hamleta)
 - ☉ **7.PISMO:** »Če drugega življenja ni« - čutna ljubezen.

30. **FEDERICO GARCIA LORCA: VITEZOVA PESEM**

SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20.STOLETJA

- ☉ Vpliv Evropske književnosti se je razširil v književnost Azije, Afrike. Ameriška književnost pa je začela vplivati na Evropsko. Poleg smeri, ki so se pokazale že v 19.stoletju (romantika, naturalizem, realizem, nova romantika) so se pojavile nove smeri (IZMI 20.stoletja)
- ☉ **Smeri:**
 - ☉ **KUBIZEM** (el cube - kocka)
 - ⇒ Najprej v slikarstvu.
 - ⇒ V književnosti podobno kot v slikarstvu ruši ustaljene forme: odpravil je ločila, razrahljal sintakso in ustvaril novo obliko posredovanja doživljajev (tok podzavesti)
 - ☉ **FUTURIZEM** (lat. futurum – prihodnost)
 - ⇒ V ITA po 1909, V RUS po 1911
 - ⇒ Hotel je obračunati z vsem preteklim, s tradicionalno umetnostjo, kulturo, filozofijo.
 - ⇒ Slavil je moderno civilizacijo in tehniko.
 - ⇒ V vojni je videl rešitev sveta. Iskal je nove izrazne možnosti, ki bi ustrezale tehnični civilizaciji.
 - ⇒ Predstavnik: **Vladimir Majakovski**
 - ☉ **DADAIZEM** (dada - iz otroške govore)
 - ⇒ Uprl se je tradicionalni kulturi, logiki, estetiki in jeziku, ter zahteval vrnitev k primitivnim glasovom in asociacijam brez smisla.
 - ⇒ Majhen književni pomen
 - ☉ **EKSPRESIONIZEM** (lat. expressio – krik, izraz)
 - ⇒ Začel se je okoli 1910, Razvil se je zlasti v NEM po PSV Temeljil je na zahtevi po etično očiščenem človeku (boljšem). Obtoževal je sodobno civilizacijo, vojno, kapitalizem
 - ⇒ Prikazoval je člo.duševno razklanost po 1.sv.vojni, posledice nacizma, fašizma..
 - ⇒ Predstavnik: **George Trakl**
 - ☉ **SURREALIZEM** (fr.surrealisme - nadresničnost) oz. nadrealizem
 - ⇒ Nastal je v FRA po 1.sv.vojni
 - ⇒ Naslanjal se je na psihoanalizo Sigmunda Freuda, ki je poudarjal človekovo podzavest.
 - ⇒ Uvajal je halucinacije, nekontrolirane asociacije in sanje
 - ☉ **MODERNI ROMAN**
 - ⇒ Nastajal je ob izmih vendar brez tesnejšega stika z njimi.
 - ⇒ V nasprotju z real.prozo 19.st. je opustil objektivno logično prikazovanje dogajanja v čas. zaporedju.
 - ⇒ Prikazuje človeko subjektivnost, ki jo razkrivajo asociacije, spomin, podzavest, sanje in notranje monologi. Vse to je vplivalo na novo kompozicijo romana.
 - ⇒ Predstavnik: **Proust, Joyce, Kafka, Faulkner**
 - ☉ **SOCIALISTIČNI REALIZEM**
 - ⇒ Po pisanju se zgleduje po realistični književnosti 19.stol.
 - ⇒ Prikazuje idealno socialistično družbo.

- ⇒ Predstavnik: Mihail Šolahov (RUS)
- ☉ **EKSISTENCIALIZEM** (lat. eksistentia – obstoj)
 - ⇒ Govori o obstoju člo. bivanja in smrti
 - ⇒ Razvila se je v FRA pred 2.sv.vojno
 - ⇒ Predstavnik: **Jean – Paul Sartre, Albert Camus**
- ☉ **ABSURDNA DRAMATIKA**
 - ⇒ Dela so kratka, enodejanke. Ni dejanja na odru, ni scene..
 - ⇒ Osebe niso več psihološko označene, ampak so tipi (tip malomeščanstva..)
 - ⇒ Predstavniki: **Eugene Ionesco, Samuel Becket**

FEDERICO GARCIA LORCA (1898 - 1936)

- ☉ Rodil se je v Granadi, v družini posestnika.
- ☉ Na univerzi v Granadi je študiral književnost in pravo.
- ☉ Po 1929 je živel v Madridu, v krogu književnikov in umetnikov, ki so utirali pot novim smerem tudi v ŠPA.
- ☉ Obiskoval je New York. Bil je ravnatelj potujočega univerzitetnega gledališča, ki se mu je posvečal do smrti.
- ☉ Ko je v ŠPA izbruhnila drž.vojna, je šel iz Madrida v Granado, kjer so ga ubili fašisti (milica)
- ☉ **Dela:**
 - ☉ **Pesmi:**
 - ⇒ Knjiga pesmi
 - ⇒ Pesmi
 - ⇒ Ciganski romancero
 - ⇒ Poema del canto jondo
 - ⇒ Pesnik v New Yorku
 - ☉ **Drame:**
 - ⇒ Mariana Pinede
 - ⇒ Lepa čevljarka
 - ⇒ Dom Bernarde Albe
 - ⇒ Krvava svatba
 - ⇒ Doñja Rosita

VITEZOVA PESEM (1927)

- ☉ Lirski subjekt: popotni vitez
- ☉ **Pesniške figure:**
 - ☉ Personifikacija (Smrt me opazuje s stolpov v Cordobi)
 - ☉ Pridevniško izražanje (Kobila črna, luna rdeča..)
 - ☉ Iteracije (ponavljanje)
 - ☉ Inverzija (obrnjen vrstni red)
 - ☉ Vzkliki (Joj!)
 - ☉ Neglagolske povedi (Cordoba. Daljna in sama.)
 - ☉ Metafora
- ☉ **Motivi:**
 - ☉ Popotni vitez
 - ☉ Pot črne kobile
 - ☉ Rdeča luna
 - ☉ Cordoba
- ☉ **Tema:** nedosegljivost cilja, pesnikova neuresničena želja
- ☉ **Lit.smeri:** impresionizem, simbolizem, ekspresionizem

31. MARCEL PROUST: COMBRAY

SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20.STOLETJA

(glej nazaj☺)

MARCEL PROUST (1871 - 1922)

- ☉ Rodil se je v bogati družini zdravnika v Parizu. Svoje življenje je preživel brez poklica in finančnih skrbi v salonih aristokratske in meščanske družbe. Od 9. leta starosti je bolehal za astmo.
- ☉ Bil je izredno uglajenega vedenja, se pretirano trudil s spoštljivostjo do vsakega. Bil je nevrotik s homoerotičnimi nagnjenji. Bil je občutljiv in nežen. Zelo rad je imel svojo mater. Ta ljubezen je bila zahtevna, nepopustljiva, sebična. Vse kar je počel je bilo v zvezi z njo, čeprav je čutil, da ga njena miselnost ovira.
- ☉ Ko se mu je zdravje poslabšalo, se je popolnoma izoliran od sveta posvetil književnosti.
- ☉ Od 1902 je bil popolni bolnik. Mučile so ga živčne krize in preganjali strahovi. Umrl je v Parizu.
- ☉ **Dela:**
 - ☉ Zbirka novel: **Užitki in dnevi**
 - ☉ 1. roman: **Jean Santeul**
 - ☉ Romani: **V iskanju izgubljenega časa** (ciklus 7 romanov)
 1. V Swannovem svetu
 2. V senci cvetočih deklet
 3. V svetu Guermantesovih

4. Sodoma in Gomora
 5. Ujetnica
 6. Albertina je izginila
 7. Spet najdeni čas
- Ciklus obravnava bogato meščansko družbo v FRA od 1880 do PSV. Proust je s svojim pripovedništvom ustvaril moderni psihološki roman, ki je zgrajen na opisih subjektivnega doživljanja (nehoten spomin)z asociacijami. Impres.tehniko je uprl na analizo spomina, podzavesti.

V SWANNOVEM SVETU (poglavje Combray)

- Nastajal je počasi, mukoma, zaradi nove umetniške oblike, ki se mu je v zavesti porajala => (moderna roman, ki ne priznava več zgodbenih okvirov, pravzaprav se hoče znebiti zgodbe in doslej veljavnih estetskih norm)
- Je težko razumljiv in berljiv, zahteva pozornost
- Vse pripetljaje in časovna razdobja veže v enoten tok s **skodelico čaja in magdalenico** (v obliki školjke).
- V romanu so prikazani izseki iz različnih časovnih obdobij (Marcel kot otrok, kot odrasel)
- Poglavja:
 1. **Combray**: sproži v pisatelju nehoten spomin na skrite plasti nekdanjosti (med seboj splete dogodke, osebe, kraje)
 2. **Neka Swannova ljubezen**
 3. **Imena krajev: Ime**

32. FRANZ KAFKA: PREOBRAZBA

SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20.STOLETJA

(glej nazaj☺)

FRANZ KAFKA (1883 - 1924)

- Rodil se je v bogati židovski trg. družini v Pragi. Obiskoval je NEM šole, postal doktor prava, zaposlil kot uradnik
- Bil je zelo problematična osebnost. V sebi je doživljal prav tako velike drame kot njegovi junaki.
- V PSV je zbolel za tuberkulozo, umrl v sanatoriju. V oporoki je zahteval naj njegovo literarno zapuščino uničijo.
- **Dela:**
 - ☉ Njegovo pripovedništvo – ekspresionistično, vendar ima svoj enkratni osebni stil. pisal je izključno prozo, ki je zbrana v 10 knjigah zbranega dela. Njegova dela prežemajo čustva tujstva, osamljenosti in tesnobe.
 - ⇒ 3 nedokončane drame: **Proces, Grad, Amerika**
 - ⇒ Knjigi: **Pisma, Dnevnik**

PREOBRAZBA (L.1912)

- **Lit. vrsta:** novela
- **Dramska napetost:**
 - ☉ **Zasnova** (preobrazba)
 - ☉ **Vrh** (trpljenje)
 - ☉ **Razplet** (odločitev za smrt)
- **Lit. smer:** eksistencializem (iskanje smisla življenja), surrealizem (nadresnično je, da je hrošč), vpliv psihoanalize S. Freuda in znanstvene fantastike.
- **Pripovedovalec:** tretjeosebni, personalni
- **Motivi:**
 1. **Preobrazba človeka v žival**
 2. **Odnos uslužbenca z predpostavljenim**
 3. **Odpoved družine sinu**
 4. **Smrt, za katero se sam odloči**
- Nekateri literarni zgodovinarji menijo, da gre za pomen umetnika v odnosu med sinom in očetom. Nekateri da gre za skrito sovraštvo do službo. Mrčes je lahko simbol uradništva. 3. motiv lahko razlagamo s pisateljevo odtujenostjo družini in strahom pred očetom.
- **Jezik:** preprost, včasih celo skop
- **Groteska:** (moderna) popačena resničnost zbuja grozo

33. SREČKO KOSOVEL: KONS 5

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1918 - 1941)

Smeri:

- **Ekspresionizem (1918 - 1930)**
 - ☉ Lat. expressio – iztis, krik
 - ☉ Ta smer se je rodila v NEM iz slutenj, doživetij in posledic 1.sv.vojne.
 - ☉ Najprej se je uveljavila v liriki, strahote vojne so rojevale vizije smrti in propadanje sveta
 - ☉ Ekspres. se je uprl impresionistični lepoti. Ni se odrekal ostudnemu.
 - ⇒ **Lirik: Kosovel**
 - ⇒ **Dramatik: Slavko Grum**
 - ⇒ **Pripovednik: Ivan Pregelj**

- **Socialni realizem (1930 - 1941)**
 - ⊙ Razmaknil se je z zelo nadarjenimi pisatelji, ki so izhajali iz obrobja SLO.
 - ⊙ Tematika je večinoma kmečka, delavska. V ospredje stopi mali človek s svojo tragično usodo.
 - ⇒ **Koroška: Prežihov Voranc**
 - ⇒ **Prekmurje: Miško Kranjec**
 - ⇒ **Štajerska: Ivan Potrč, Anton Ingolič**
 - ⇒ **Primorska: France Bevk, Ciril Kosmač**

SREČKO KOSOVEL (1904 - 1926)

- Rodil se je v Sežani v učiteljski družini. Med vojno je obiskoval gimnazijo v Lj. Po vojni je v Lj študiral romanistiko in filozofijo. Bil je telesno šibak, dobil je meningitis in se je vrnil domov v Tomaj, kjer je umrl.
- **Dela:**
 - ⊙ Bil je impresionist, ekspresionist, konstruktivist
 - ⊙ Bil je pesnik Krasa in smrti, pa tudi življenja in revolucije, od katere si je obetal boljši svet
 - ⊙ Pripravil je pesniško zbirko **Zlati čoln**, a ga je smrt prehitela.
 - ⊙ Njegove zgodnje pesmi so impresionistične, konstruktivne pa so izšle l. 1967 v **Integralih**

KONS 5 (L.1925, izšla L. 1967)

- Izšla v **integralih**
- Nastala je prve dni julija, ko je prišel domov na počitnice. Pri očetju je naletel na Tomajskega kmeta, ki se je prišel k očetju posvetovati. Prebiral sta knjigo **Gnoj je zlato** agronoma Jamnika Alojza. Po pripovedovanju sestre Anice je Srečka ob naslovu samem spreletelo.
- Pesem je kratka, sestavljena iz več delov. V citatnem delu gre za citiranje Jamnikove brošure. Kons 5 je sestavljen še iz glagolov, samoglasnikov, števil, znakov, enačb, formul.
- Pesnik največjo vrednost kapital. sveta izenači z gnojem. Nato izenačenje besed gnoj in zlato z matematičnim znakom (=) izenači z 0, nato pa to ničlo izenači z znakom (∞) – zlato ima v tem svetu neskončno vrednost.
- »A,B < 1,2,3« A,B lahko pomeni začetek pisanja ali umetniškega ustvarjanja z besedo. Vse to pa je manj kot 1,2,3 – začetek matematike, ki je postala v 20.st. eno osrednjih gibal razvoja
- »Kdor nima duše, ne potrebuje zlata« - ker ne zna z njim ravnati, ker ga egoistično zlorablja v škodo drugim in tudi sebi ne v prid, zato ga zaslužnjuje in razčlovečuje
- »Kdor ima dušo, ne potrebuje gnoja« - saj je sam v sebi bogat.
- »I,A« na koncu pesmi zveni ironično, posmehljivo. Lahko je pesnikov posmeh samemu sebi ali pa je posmeh izraz zavedanja, kako dolga bo še pot človeka ali pa je to posmeh tradicionalnemu svetu.

34. SLAVKO GRUM: DOGODEK V MESTU GOGI

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1918 - 1941)

(glej nazaj☺)

SLAVKO GRUM

- Rodil se je v Šmartnem pri Litiji v obrtniški družini. Na Dunaju je študiral medicino, nato pa je bil zdravnik v Zagorju, kjer je tudi umrl.
- Bil je zapletena in bolesta osebnost. Literaturi se je zgodaj odpovedal in se posvetil zdravniškemu poklicu. Ta ga je že zelo zgodaj usmerjal v poznavanje patoloških, telesno mučnih strani življenja. Vse to je vzrok za oblikovanje ekspres. motivov. Poznal je psihiatrijo in psihoanalizo Freuda, ki sta bili v njegovem času na SLO še neznani vedi.
- **Dela:**
 - ⊙ V času življenja ni izšla nobena knjiga. Dela je objavljala v revijah.
 - ⊙ Drama: **Dogodek v mestu Gogi** (L. 1930)
 - ⊙ Vrsta kratkih črtic in novel, ki se dogajajo v bolniškem, patološkem svetu med blazneži: **Beli azil, Matere**
 - ⊙ Ustvaril je najboljše primere ekspres. proze in dramatike. Šele po 2.sv.vojni je izšlo Grumovo izbrano delo.

DOGODEK V MESTU GOGI (L.1930)

- **Goga** = simbol zatohlega malomeščanskega življenja v katerem delujejo podzavestne sile
- **Zunanja zgradba:** 2 dejanji
- Je ekspresionistična, abstraktna, groteskna
- **Dramska tehnika:** izrazito moderna, mozaična, didaskalije, odrska groteska
- **Stili:** ekspresionizem, simbolizem, surrealizem, naturalizem
- **Osebe:** Gogovci-popačene, patološke osebnosti, ki trpijo zaradi zavrte ali napačno usmerjen spolne sle.želijo rešitve, a za večino rešitve ni. Razlog, da so osebe takšne, je v okolju, ki je pasivno, konzervativno, malomeščanstvo.
 - ⊙ **Tarbula&Afra:** postarani sestri, žrtvi nepotešenih nagonov (pazita, da se kdo iz mesta ne izmuzne, nadzirata)
 - ⊙ **Umrli naddavkar:** še po smrti se sprehaja ob 5h, kot se je prej ko je bil živ
 - ⊙ **Grbavec Teobald:** mati ga je pustila, da se je kot dojenček pohabil (želi postati igralec)
 - ⊙ **Gospa Prestopil:** z Teobaldom vadita Strahove

- ☉ **Mirna žena (Elza):** Afri je speljala moža Erika, zdaj pa noče več jesti, da bi umrla
- ☉ **Pisar Klikot:** zaljubljen je v Hano, ima 2 skrinjici z ljubezenskimi pismi
- ☉ **Šepavec Klef**
- ☉ **Služkinja Juta**
- ☉ **Hanina dojlja ga. Tereza**
- ☉ **Pijani slikar s punco**
- ☉ **Julijo Gapit:** ljubimka z lutko iz kavčuka, shizofrenik
- ☉ **Prelih:** posiljevalec
- ☉ **Hana:** v zgodnjih dekliških letih jo je posilil Hlapec Prelih in ostala je v njegovi duševni odvisnosti, čeprav je odšla za več let v tujino. Po vrnitvi ponovno zapade njegovemu vplivu. Z zadnjim naporom volje ga premaga, ubije Preliha in skuša »truplo« spraviti s poti, vendar se izkaže, da je Prelih še živ. Kljub temu se je izpolnil dogodek, ki ga nihče ne opazi. Junakinja se je morda rešila svoje duševne more. Takega dejanja pa ni zmožna nobena druga oseba v drami. Vsi ostanejo neizživeti.
- ☛ Dogodek v mestu Gogi lahko postavimo poleg Cankarjevih del, zlasti poleg Pohujšanja v dolini Šentflorjanski, ki je tudi simbol malomeščanstva.

35. **IVAN PREGELJ: MATKOVA TINA**

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1918 - 1941)

(glej nazaj☺)

IVAN PREGELJ (1883 - 1960)

- ☛ Rodil se je pri Mostu na Soči. Bil je sirota in ga je šolal domači duhovnik, ki ga je usmerjal v duhovniški poklic, ki pa ga je zapustil in šel študirat slavistiko na Dunaj ter postal srednješolski profesor v Gorici, Pazinu, Idriji, Kranju in LJ. Dosegel je doktorski naziv.
- ☛ **Dela:** Bil je naj pripovednik ekspresionizma na SLO
- ☛ Tolminci (kolektivni roman) – pripoveduje o zadnjem velikem kmečkem uporu na SLO (1713). Sestavljen je iz kratkih slik. Nima osrednje osebe, gl. junak je množica upornih kmetov.
- ☛ Plebanus Joanes (Jože Potrebuješ – njegov najboljši roman)–dogajanje je postavil v 15.st. Gre za življenjepis duhovnika,ki je razpet med telesnost in duhovnost.V prikazovanju takih nasprotjih,ki so zanj mučna je čutiti ekspr.

MATKOVA TINA

- ☛ Izšla v reviji **Mladika**
- ☛ Je **zgodovinska novela**. Junakinja nastopa že v Tolmincih kot dekle Janeza Gradnika, voditelja tolminskega upora. Tina je v 7. mesecu nosečnosti, ko se z odpravi na pot proti Gorici, da bi še enkrat videla zaročenca, preden mu bodo odsekali glavo. Njena pot je podobna svetopisemskemu križevem potu. Na poti domov Tina rodi in umre, otrok pa preživi.
- ☛ Novela je **ekspresionistična**, vzdušje je baladno, grozljivo, čez vso novelo se sliši zvonjenje zvonov, Tina ima religiozne privide

36. **PREŽIHOV VORANC: SAMORASTNIKI**

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST MED OBEMA VOJNAMA (1918 - 1941)

(glej nazaj☺)

PREŽIHOV VORANC (1893 - 1950)

- ☛ Rodil se je na Koroškem v Kotljah kot sin bajtarja, gozdarskega delavca. Tu je končal OŠ, potem je šel v svet s trebuhom za kruhom, se sam izobraževal in poskušal pisati, pri čemer ga je spodbujala Zofka Kveder.
- ☛ Kmalu se je pridružil del. gibanju in KP, zato je imel veliko opravka s policijo. Kot emigrant je obredel vso Evropo. Med PSV je bil delavec v jeklarni na Ravnah. Med narodno osvobodilnim bojem se je vključil v OF in se znašel v zaporih in taboriščih. Po vojni pa je preživel izčrpan in bolan še 5 let. Umrl je v MB.
- ☛ **Dela:**
 - ☉ Spada v soc. realizem
 - ☉ Kolektivni romani: **Doberdob, Jamnica, Požganica**
 - ☉ Zbirka novel: **Samorastniki** (Boj na požiralniku, Samorastniki, Ljubezen na odoru, Vodnjak, Prvi spopad..)
 - ☉ Zbirka: **Solzice**

SAMORASTNIKI

- ☛ Je ena izmed novel v zbirki novel Samorastniki
- ☛ **Snov:** kmečko življenje
- ☛ **Motivi:**
 - ☉ ljubezen gruntarskega sina do bajtarske hčere
 - ☉ fizično kaznovanje
 - ☉ nezakonski otroci
 - ☉ gruntarska ošabnost
- ☛ **Tema:** samoraslost, moč Mete in njenih otrok
- ☛ **Kompozicija:**

- ☉ **Prolog:** Prežih obišče Karnice in sliši Metino zgodbo
- ☉ **Zgodba:** pripoved o Metinem življenju
 - ⇒ **Uvod:** Metina ljubezen do Ožbeja, Metino trpljenje, sramota, Metino delo po vaseh
 - ⇒ **Vrh:** Metino zaslišanje na gradu, Meta se Ožbaltu ne odpove
 - ⇒ **Idejni vrh:** Metin govor otrokom, garanje in podpora Ožbeju
 - ⇒ **Razplet:** Ožbaltova sodba
- ☉ **Epilog:** propad Karnic, zagospodarijo Samorastniki
- 🔴 **Osebe:**
 - ☉ **Meta:** bajtarska hči, revna. Najprej je bila skromna, ponižna in plaha. Potem pa dozori zaradi trpljenja in krivic, postane samozavestna, uporna in ponosna. Ima notranjo moč, ljubezen do ljudi in boj za obstanek. Vrh dela je Metin govor otrokom, napoved bodočnosti.
 - ☉ **Karničnik:** je trmast kot Meta. Je ošaben, pohlepen, zloben, samoljuben. Za njega je značilna patriarhalna miselnost, ki je bila močnejša od očetovstva - »>Bajtar ne sme na grunt!«. Meti je enakovreden nasprotnik, etično pa je mnogo šibkejši.
 - ☉ **Ožbej:** za njega je značilna razdvojenost med Meto in očetovo voljo. Je nepravi Karničnik, ker se ne zanima za grunt in ni močan. Ima etične vrline – ljubezen do Mete, otrok, zaveda se dolžnosti. Vendar je nesposoben akcije, rešitev vidi v alkoholu.

37. CIRIL KOSMAČ: TANTADRUJ

KNJIŽEVNOST NOB

1. **KULTURNI MOLK**
 - 🔴 Pomeni bojkotiranje, javno preziranje kulturnih prireditelj, ki jih je v LJ ponujal okupator, da bi podrejenemu narodu prikazal svojo 2000 letno kulturo.
 - 🔴 Slo.kulturni delavci so sklenili naj slo.ustvarjalec ne piše v liste,revije, ki so smele izhajati po okupatorjevi milosti (z njegovim odobrenjem).Slikar naj ne razstavlja.Srednješolci so bojkotirali ita.kino in pouk.
 - 🔴 Čez noč so usahnili časopisi in revije: LJ zvon, Dejanje, Sodobnost
2. **ILEGALNI TISK (1911)**
 - 🔴 Ilegalne tiskarne so se pojavile vsepovsod (na Dolenjskem, Gorenjskem, Primorskem, v LJ - Podmornice). Tiskali so letake, lepake, časopise, brošure ter tudi revije in knjige (npr.: Slovenski zbornik, Slovenska beseda, Borova pesniška zbirka Previharimo viharje in zbornik Pesmi naših borcev)
 - 🔴 Prvi izmed pesnikov je spregovoril že priletni Oton Župančič s pesmijo Veš, poet, svoj dolg?. Od pesnikov je zahteval pesem za tedanjo rabo in je naravnost povedal, da je prišel čas, da je edina možnost neizprosen boj po načelu »Zob za zob, glavo za glavo«. Pesem je izšla na naslovni strani ilegalnega časopisa Slovenski poročevalec (1941).
 - 🔴 Svoje zbirke so izdali še: Seliškar, Kajuh, Kosmač, Brest, Klopčič
3. **LJUDSKO USTVARJANJE**
 - 🔴 Med NOB se je razvilo obsežno ljudsko slovstvo. Pesmi so nastajale v mestih, vaseh, zaporih, taboriščih, partizanskih bolnicah.
 - 🔴 Ponarodele so tudi številne pesmi znanih avtorjev (Bor – Hej brigade)
4. **PARTIZANSKO GLEDALIŠČE**
 - 🔴 V tem času se je razvila partizanska dramatika- običajno je šlo za krajša besedila, ki so jih uprizarjali na mitingih (ljudskih prireditvah na gozdnih jasah, pod kozolci, na trgih, sredi vasi)
 - 🔴 Klopčič: Mati
 - 🔴 Bor: Raztrganci, Težka ura
5. **KULTURNE SKUPINE**
 - 🔴 Z živo besedo so širile partizanska besedila. Sestavljali so jih recitatorji, igralci, pevci, glasbeniki, ki so prihajali v partizane.
 - 🔴 Skupino 14.divizije je vodil Kajuh.
 - 🔴 Iz poklicnih igralcev, ki so prišli v partizane je že sredi vojne na osvobojenem ozemlju nastalo slovensko narodno gledališče.

CIRIL KOSMAČ

- 🔴 Rodil se je v Slapu ob Idrijci. Svoj kraj velikokrat opisuje v svojih delih. Od 1929 je bil zaprt zaradi narodno zavednega delovanja. Po 1938 je živel zunaj domovine: v FRA, ANG in S Afriki. Nato pa je bil partizan. Po vojni je bil nekaj časa urednik, nato pa svobodni književnik in je živel v Piranu.
- 🔴 **Dela:**
 - ☉ Zbirka novel **Sreča in kruh** (Sreča, Kruh, Gosenica, Tistega lepega dne...)
 - ☉ Roman: **Pomladni dan**
 - ☉ Novela: **Balada o trobenti in oblaku**
 - ☉ Novela: **Tantadruj** (izšla 1980)

TANTADRAUJ

- 🔴 **Kraj dogajanja:** Piran in Most na Soči
- 🔴 **Čas:** 1 dan in 1 noč
- 🔴 **Literarna vrsta:** novela s pripovednim okvirjem (veselo grenka povest)

- **Pripovedovalec:** vsevedni
- **Motivi:**
 - ⊙ **Motiv matere** (pripovedovalec se je sprehajal po pokopališču v Piranu in vidi napis »Lepo je živeti« in se spomni matere, ki mu je pripovedovala zgodbo)
 - ⊙ **Motiv smrti** (Tantadruj si želi smrti, ki mu pomeni cilj in srečo)
- **Tema:** »Iskanje smisla življenja«
- **Ideja:** »Življenje je tragično« (Za Tantadruja je smisel življenja smrt, na to pa »normalni« svet ne more pristati, saj bi s tem priznal nesmiselnost človeškega bivanja)
- **Slog pisanja:**
 - ⊙ **Realizem**
 - ⊙ **Moderni postopki opisovanja** (spominska pripoved, asociativni preskoki iz preteklosti v sedanost, bogate metafore, zvočni barvni vtisi)
 - ⊙ **Eksistencializem** (bivanjska tematika – nehumanost »normalnih«, človekova nesvoboda, ogroženost)
- **Zgodba:** začne se s Tantadrujevim odhodom na semenj. Tam sreča prijatelje norčke. Župnik vedno znova uniči Tantadruju veselje ob upanju na smrt.
- **Osebe:**
 - ⊙ **Svet »normalnih«** ljudi je krut in krivičen, zaničujejo drugačne (otroci, kmetje, župnik)
 - ⊙ **Svet norčkov** je lep, neobremenjen, pošten in naiven
 - ⇒ **Tantadruj** => »Ta in ta drugi« je skos govoril
 - ⇒ **Matic Enaka Palica** => obdeluje palico, da bi bila na obeh straneh enaka
 - ⇒ **Božerno Boserna** => zidar, ki je padel iz zidarskega odra (»zidati je treba navzad in naprej«)
 - ⇒ **Janez Žakaj** => vedno sprašuje žakaj
 - ⇒ **Rusepatacis** => lat. repa in krompir
 - ⇒ **Lepi Pelegrin** => lepo poje, je lep a nestanoviten
 - ⊙ Med svetom norčkov in normalnih je kontrast
- **Uvod:**
 - ⊙ Svetloba
 - ⊙ Sreča (življenje je sreča, ko se pisatelj spominja prijetnega otroštva)
- **Epilog:**
 - ⊙ Tema
 - ⊙ Žalost (konec je tragičen – mračno grozljivo občutje tesnobe)

38. KAREL DESTOVNIK KAJUH: BOSA POJDIVA DEKLE, OBSOREJ

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

KAREL DESTOVNIK KAJUH

- Rodil se je v Šoštanju. Gimnazijo je obiskoval v Celju od koder so ga izključili zaradi Komunistične dejavnosti. Šolanje je potem nadaljeval v MB. Nato je odšel v partizane in padel med pohodom 14. divizije nad Belimi Vodami.
- **Dela:**
 - ⊙ Izšel je iz poetike soc.realizma, ki je v njem prerasla v revoluciarno poezijo. Nekatera dela so uglasbena in ponarodela.
 - ⊙ Pesniška zbirka: **Markacije** (pripravljala jo je, ni pa je izdal)
 - ⊙ Šele 1943 je partiz.tiskarna natisnila zbirko pesmi. Po vojni 1949 je njegovo delo izšlo v celoti.
 - ⊙ Ciklus **Ljubezenske**: posvečen Silvi Ponikvarjevi, ki so jo fašisti nenadoma aretirali in zaprli (8.12.1942). Kajuh ji je pisal pisma in cikel je dopolnilo tem pismom. Oblikovno so pesmi neenotne. V pesmi združuje ljubezen do dekleta s trpljenjem nesvobodnega naroda. V ciklu je 8 pesmi

BOSA POJDIVA DEKLE, OBSOREJ

- 6. pesem iz cikla Ljubezenske.
- Nastala: 1943 v LJ
- Po ideji je blizu Prešernovemu Sonetnemu vencu. Združuje **ljubezen do domovine in dekleta**.
- Pesem je preprosta in je blizu ljudski pesmi. Imamo **črno-belo nasprotje**, ki je izraženo s pomladjo sredi umiranja oz. umiranjem sredi pomladi. V pesmi je intenzivno ljubezensko čustvo.
- **Na 1. strani nastopajo:** fant, dekle, koprnenje, češnjeve veje in cvetovi
- **Na 2. strani nastopajo:** grobovi talcev, trpeča zemlja, kmetov boj za obstanek in svobodo

39. ALBERT CAMUS: TUJEC

SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20.STOLETJA

(glej nazaj☺)

ALBERT CAMUS (1913 - 1960)

- Rodil se je v Mandoviju v Alžiriji. Študiral je filozofijo v Alžiru. L. 1940 je bil iz Alžirije izgnan zaradi kritike socialnih razmer. L. 1957 je dobil Nobelovo nagrado. Umrl je v avtomobilski nesreči.
- **Dela:**
 - ☉ **Romani in novele:** Tujec, Kuga, Padec
 - ☉ **Drame:** Kaligula, Nesporazum, Obleganje, Pravičnik
 - ☉ **Eseji:** Sizifov mit (Sizif – v gr. mitologiji Korintski kralj, ki je moral valiti skalo na strmi breg – skala pa se je valila navzdol – nesmiselno početje), Uporni človek

TUJEC

- **Lit. smer:** eksistencializem, književnost absurda
- **Pripovedovalec:** prvoosebni, vsevedni (= Meursault – navadni alžirski uradnik)
- **Dogajalni čas:**
 - ☉ 3 tedne pripovedovalčevega življenja
 - ☉ 11 mesecev bivanja v zaporu
- **Tema:** človekov tragični obstoj v svetu brez smisla in boga (odtujenost, odvečnost, osamljenost)
- **Motivi:**
 - ☉ Vztrajanje
 - ☉ Upor
 - ☉ Nesmisel bivanja
 - ☉ Smrtna obsodba (nesmiselnost, nehumanost uboja)
- **Dogajanje:**
 - ☉ **1. del:**
 - ⇒ Smrt matere, pogreb
 - ⇒ Ljubezensko razmerje z Marijo
 - ⇒ Zaplet v prepir sosedu Raymonda z Arabci
 - ⇒ Uboj Arabca
 - ☉ **2. del:**
 - ⇒ Življenje v ječi
 - ⇒ Zasliševanje, proces
 - ⇒ Čakanje na usmrnitev
 - ⇒ Pomiritev s usodo
- **Glavna oseba:** Meursault (Ravnodušen do sveta, vsi dogodki so mu enakovredni, ni preteklosti, ni prihodnosti, ima svobodo. Nesmiselnost sveta je zanj edina resnica.
- **Ideja:** upor zoper zlagano utvaro o smiselnosti sveta. Meursaultovo vztrajanje je le ena od možnosti, ki jih ima človek v življenju na voljo. Človek je torej obsojen na samoto in iskanje rešitve v samem sebi.
- **Rešitev človeka:** zavedanje absurdnosti sveta in sizifovsko vztrajanje v nesmiselnem in tujem svetu, brez iluzij (boga) in brez umika.

40. EUGENE IONESCO: PLEŠASTA PEVKA

SVETOVNA KNJIŽEVNOST 20.STOLETJA

(glej nazaj☺)

EUGENE IONESCO (1912 - 1994)

- Rodil se je v Romuniji v Slatini kot sin Romuna in Francozinje. V Parizu je preživel mladost. V Bukarešti je študiral francoščino. 1938 se je vrnil v Pariz in se posvetil književnosti. V Parizu je tudi umrl.
- **Dela:**
 - ☉ Najvidnejši predstavnik absurdne dramatike (poleg Becketa)
 - ☉ Pisal večji del komične (absurdne) igre - (Becket pa tragične recimo)
 - ⇒ **Plešasta pevka** (antiigra)
 - ⇒ **Učna ura** (komična drama)
 - ⇒ **Jakob ali Pokornost** (naturalistična)
 - ⇒ **Stoli** (tragična burka)
 - ⇒ **Žrtve dolžnosti** (pseudodrama)
 - ⇒ **Brezplačni morilec** (pseudodrama)
 - ⇒ **Nosorogi** (pseudodrama)
 - ⇒ **Žeja in lakota** (pseudodrama)

PLEŠASTA PEVKA (L. 1950)

- **Antidrama**, ki je nastala v posebnih okoliščinah, ko se je pisatelj 1948 hotel učiti angleščine. V učbeniku je srečal številne jezikovne klišeje, srečal je zakonski par Smith, služkinjo Mary in prijatelja zakonca Martinova. V prikazovanju izpraznjenega besedja v dvogovorih je Ionesco prikazal tudi izpraznjenost medsebojnih odnosov.
- Prvotni naslov: **Angleščina brez težav oz. angleška ura**. Po nekem slučaju pa je naslov zamenjal.
- S to dramo je pisatelj našel svoj specifični izraz, ki ga je v naslednjih dramah dopolnjeval, razvijal.
- **Glavni motiv:** srečanje 2 povprečnih angleških meščanskih družin
- **Glavna tema:** izpraznjeno življenje sodobne družbe

- Priimka **Smith** in **Martin** prikazujeta povprečnost, običajnost. **Mary** je aktivnejša in bolj posebna kot gospodarja. Šele, ko bo poveljnik gasilcev pogasil nejn ogenj, bo tudi iz te dvojice nastala 3. različica Smithovih, Martinovih.
- Delo je razdeljeno na **11 prizorov**, v textu mrgoli konvencionalnih public in vsakdanjih fraz.

41. JANEZ MENART: CROQUIS

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

- ☉ 1953 = Pesmi štirih: Janez Menart, Ciril Zlobec, Tone Pavček, Kajetan Kovič
- ☉ Po 1953 se začnejo pesniki zgledovati po zahodnih vzorcih. Pišejo v stilu **INTIMIZMA** (o svojih čustvih, I)
- ☉ Iz tega se razvije **avantgardno pesništvo** (predstavniki **Tomaž Šalamun**) – po načelu »vse je lahko pesem«

JANEZ MENART

- Rodil se je v MB L. 1921. Zanj je značilna ironija, satira, norčevanje iz malomeščanstva. Obiskoval je klasično gimnazijo v LJ, nato je diplomiral na filozofski fakulteti iz slovenščine in primerjalne književnosti. Delal je kot lektor, dramaturg, vodja lutkovnega oddelka pri Triglav filmu, urednik dramske redakcije in prevajalec na RTV Slovenija. Zadnja leta je bil urednik pri Svetu knjige pri založbi MK v LJ. L. 1979 je dobil Prešernovo nagrado.
- **Dela:**
 - ☉ Na začetku je bil pod vplivom nove romantike, kasneje se je usmeril v satirični realizem in pripovedno pesništvo. Posebnost njegovega pesništva je, da pride do ostre kritičnosti satire in parodije. Zavestno goji nemoderni slog.
 - ☉ Bil je tudi odličen prevajalec iz ang. in fra.
 - ☉ **Pesniške zbirke:**
 - ⇒ Prva jesen
 - ⇒ Časopisni stih
 - ⇒ Srednjeveške balade
 - ⇒ Menjave

CROQUIS (fr.slika, skica)

- Iz zbirke Časopisni stih (L.1960)
- **Oblika:** carmen figuratum
- **Motivi:**
 - ☉ Skica
 - ☉ Lirski subjekt za kavarniško mizo
- **Tema:** neuresničljivost človekovih želja
- **Iz 2 delov:** **iluzije** (lužica, hišica, drevo, sonce, žena..) in **stvarnost**. Oboje poveže z ironijo: »Gospod natakara, še en konjak prosim!« <= posmeh sanjam

42. TONE PAVČEK: ŠE ENKRAT GLAGOLI

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

(glej nazaj☺)

TONE PAVČEK

- Rodil se je v Sv. Juriju pri Novem Mestu. V LJ je študiral pravo. Bil je novinar pri Ljudski pravici in RTV LJ, nato pa je bil vodja mladinskega gledališča NGN, potem urednik Cankarjeve založbe v LJ. Dobil je Prešernovo nagrado.
- **Dela:**
 - ☉ Njegovo pesništvo je bilo najprej pod vplivom nove romantike, predvsem pri prikazovanju človeka v stiku z naravo. Potem pa je izoblikoval svoj izraz z občutkom za zvočno učinkovitost pesmi.
 - ☉ V pesmih prikazuje tematiko posameznika, ki je v sporu s stvarnostjo. Piše hote v preprostih podobah.
 - ☉ V novejšem času njegovo poezijo prekriva mračnejše razpoloženje zaradi smrti sina Marka.
 - ☉ Prvi pesniški nastop v **Pesmi štirih**
 - ☉ **Samostojne pesniške zbirke:**
 - ⇒ Poganske hvalnice
 - ⇒ Dediščina
 - ⇒ Sanje živijo dalje
 - ⇒ Ujeti ocean
 - ⇒ Zapiski
 - ⇒ Goličava
 - ☉ Veliko je tudi prevajal iz ruščine

ŠE ENKRAT GLAGOLI

- Iz zbirke **Dediščina** (1983).
- Pesem je odziv na pesem Glagoli iz zbirke Ujeti ocean (1964).
- Pesem Glagoli ima 3 kitice, pese, Še enkrat glagoli pa 6
- Obe imata odsekan ritem, uporabljata glagole v nedoločniku
- Prva pesem (Glagoli) je bolj aktivistična, druga (Še enkrat glagoli) pa bolj pasivistična.

- V drugi uporablja rimo, da bi utrdil spevnost verza in ustvaril razpoloženje
- V zadnji kitici (Še enkrat glagoli) imamo asociacijo na Hamletov monolog »Spati, spati in sanjati«
- **Motiv:** muževne steblikke (stanje, ko se pod lubjem v času rasti pojavi tekočina). Muževna steblika je tudi naslov pesniške zbirke Franceta Balantiča.
- Jurijevo (24.4) – pomladno praznovanje (najdemo tudi pri Župančiču in Murnu)

43. **KAJETAN KOVIČ: JUŽNI OTOK**

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

(glej nazaj☺)

KAJETAN KOVIČ

- Rodil se je v MB, kjer je tudi obiskoval gimnazijo. V LJ pa je študiral na filo. fakulteti svetovno književnost. Po diplomi je bil nekaj časa novinar, potem urednik pri DZS. 1978 je dobil Preš. nagrado.
- **Dela:**
 - ☉ Pesniti je začel že v gimnaziji. Prvi vidnejši nastop je bil izid 26 pesmi v zbirki **Pesmi štirih**. Na mladega Koviča je naredil močan vtis Kosovel.
 - ☉ **Pesniške zbirke:**
 - ⇒ Prezgodnji dan (1.samostojna)
 - ⇒ Korenine vetra
 - ⇒ Ogenjvoda
 - ⇒ Vetrnice
 - ⇒ Labrador
 - ☉ **Knjige za otroke:**
 - ⇒ Moj prijatelj Piki Jakob
 - ⇒ Maček Muri
 - ⇒ Franca izpod klanca
 - ☉ Prevajalec iz fra., nem., in slovanskih jezikov
 - ☉ **Romani:**
 - ⇒ Ne bog ne žival
 - ⇒ Tekma ali kako je arhitekt Nikolaj preživel konec tedna

JUŽNI OTOK

- Iz zbirke **Labrador** – zadnja pesem(1970).
- Južni otok je zemljepisno ime za S Ameriški polotok, ne gre za geografsko dejstvo, ime je zaradi zvočnosti
- Južni otok je neznanka v morju. Ni objektivno dejstvo (je in ni). Je subjektivna resničnost lirskega subjekta. Je idealna oaza sredi ranljive subjektivnosti. Njegova eksistenca je odvisna od volje in vere v tako identiteto.
- Kovič za razliko od Daneta Zajca rešuje v obstoju idealitete in tako na novo gradi koliko toliko počlovečeni svet.
- **Metafore:** močna zvezda vzide, nova ladja, južni otok
- Pesem je izrazito optimistična

44. **DANE ZAJC: ČRNI DEČEK**

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

(glej nazaj☺)

DANE ZAJC (1929 - 2005)

- Rodil se je v Zg. Javorščnici pri Moravčah. Gimnazijo je obiskoval v LJ. Bil je zaposlen kot knjižničar v Pionirski knjižnici. Bil je vznemirljiva in neprilagodljiva osebnost. Zase je pravil, da mu je bilo prizaneseno z lepim otroštvom, da je doživel krutosti, ki jih v otroški glavi ni mogel razumeti (okupatorji so mu požgali dom, ubili očeta in 2 brata)
- **Dela:**
 - ☉ Zajčeva poezija ni enostavna, ne enopomenska. Življenje skuša zajeti globlje. Dane je pesnik absurda, življenjske groze, obupa, močne obsedenosti s trpljenjem človeka na sploh. Te teme oblikuje s pomočjo podob, ki so povezane s smrtjo bližnjih v vojni, s podobami živali, mitov in starih zgodb. Zanj je značilen politični slog. Verz je svoboden, včasih po zgledu primitivne poezije ali svetopisemskih zgodb.
 - ☉ **Pesniške zbirke:**
 - ⇒ Požgana trava
 - ⇒ Jezik iz zemlje
 - ⇒ Ubijalci kač
 - ⇒ Rožengruntar
 - ⇒ Si videl
 - ☉ **Dramatika:**
 - ⇒ Potohodec
 - ⇒ Voranc
 - ⇒ Mlada Breda (lutkovna igra)
 - ⇒ Medeja
 - ☉ **Za otroke:**
 - ⇒ Bela mačica

- ⇒ Abecedarija
- ⇒ Živali na dvorišču
- ⇒ V cirkusu
- ⇒ Na papirnatih letalih
- ⇒ Ta roža je zate
- ☺ Proza:
- ⇒ Lepota mojega kraja

ČRNI DEČEK

- ☛ Iz zbirke **Jezik iz zemlje** – (1961).
- ☛ Marsikatero podobo v tej pesmi je težko razvozlati.
- ☛ Samotni črni deček stoji v puščavi in ima polno naročje ptic. Spušča jih pod nebo, zlobno sonce pa jih vse požge, da razpadejo v perje, meso in pepel. Toda on razpre roke in nove ptice odlete, ker »morajo odleteti« in ker »moraš imeti ptice«, ki vzlete in razpadejo.
- ☛ V pesmi je izražena volja do bivanja in ustvarjanja.
- ☛ **Simbol ptica** pomeni dušo oz. pesništvo
- ☛ Zdi pa se, da je podoba dečka z naročjem ptic podoba pesnika, ki poje, ker mora peti, ne da bi videl v tem kakšen smisel in ne da bi ga ljudje razumeli. Gre za absurdno dejanje, Sizifovo delo.
- ☛ V začetku pesmi pa imamo asociacijo na Prešernov 2. sonet iz Sonetov nesreče »Popotnik pride v Afrike puščavo«. Obadva vidita v puščavi grozote.

45. GREGOR STRNIŠA: VRBA

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

(glej nazaj☺)

GREGOR STRNIŠA (1930 - 1987)

- ☛ Rodil se je v LJ, kjer je tudi maturiral na klasični gimnaziji, doštudiral je na filozofski fakulteti, diplomiral na germanistiki. Po diplomi je živel zelo skromno v LJ kot svobodni književnik.
- ☛ Pesmi je začel objavljati v književnih revijah že 1954. L. 1986 je dobil Prešernovo nagrado.
- ☛ Po načinu življenja je bil zelo zaseben, za njegovo samoizločenostjo si lahko do neke mere razložimo njegove pesmi, ki so izrazito nerealistične in simbolne.
- ☛ Dela:
 - ☺ **Mozaiki** (prva pesniška zbirka) – zbirko preveva intuiativno in močno poudarjen mit sanj
 - ☺ **Odisej** (zbirka, kjer je napravil korak v eksistencialno liriko)
 - ☺ **Zvezde**
 - ☺ **Želod**
 - ☺ **Oko**
 - ☺ **Severnica**
 - ☺ **Škarje**
 - ☺ **Jajce**
- ☺ **Ljudožerci** (igra)
 - ☺ **Politične drame:**
 - ⇒ Samorog
 - ⇒ Žabe
 - ⇒ Driada
 - ☺ Njegove pesmi so običajno napisane v 3 4-vrstičnicah, v njih vlada oblikovni red. Pisal je tudi besedila za slo. popevke.

VRBA

- ☛ Iz zbirke **Želod** – (1972).
- ☛ Je ciklus 5 pesmi, ki ima na začetku posvetilo njegovi ženi v latinščini (»V večno življenje verujem«).
- ☛ Pesmi so 3 4-vrstičnice. Napisal ga je v strogo izpeljani in izpiljeni obliki.
- ☛ Ciklus govori o večnem vračanju istega, relativnosti smrti in življenja.
- ☛ Temeljno sporočilo je v 1. in končnem verzu »**Ti ne boš nikoli umrla**«.
- ☛ **V 1. pesmi** prikazuje neuničljivost eksistence, ki jo ponazarja z vrbo. Zadnja kitica je ena najlepših v slo. poeziji in se ponovi kot različica v 1. kitici 4. pesmi.
- ☛ **V 2. pesmi** imamo upodobljen »začaran« svet preobrazb (hiša v palačo, palača v drevo, palača v privid) in kulture.
- ☛ **V 4. pesmi** imamo skrivnostno zadnjo kitico, ki govori o usodi samomorilcev. »Samo ti, ki odidejo skozi okno, ti za zmeraj umrjejo.«
- ☛ **V 5. kitici** pa spet ponovi trditev o večnosti eksistence, tudi umetniške stvaritve (Trnjulčice) »Je Trnjulčica živela in če ni, vendar živi.«

46. TOMAŽ ŠALAMUN: STVARI

SODOBNO SLOVENSKO PESNIŠTVO

(glej nazaj☺)

TOMAŽ ŠALAMUN

- Rodil se je v Zagrebu od koder je družina nato pobegnila v LJ, kjer je preživel vojna leta. OŠ je najprej obiskoval v LJ, nato v Mostarju, nato so se preselili v Koper. Oče je bil ugleden otroški zdravnik. V Kopru je maturiral. Obiskoval je glasbeno šolo, ki pa jo je opustil, ker ga je omejevala v svobodi. Začel se je ukvarjati s športom in potoval je po Evropi. Nato je v LJ študiral UZG. V glavnem živi kot svobodni umetnik. Nekaj časa se je posvetil izključno slikarstvu in potoval po Evropi in Ameriki. Pozneje se je posvetil spet literaturi. Pesnil je v slo. in ang.
- Je predstavnik modernistične poezije in avantgarde. Njegova poezija je nastala iz provokativnega odnosa do srednjega sloja, ki se je tedaj na slo. že nekoliko utrdil in razmaknil, ter iz potrebe po razbijanju malomeščanske zadostnosti in duhovne otopelosti. Po 2.strani pa je ta poezija logično nadaljevanje bivanjske odtujitvene lirike kakor jo poznamo že od Daneta Zajca naprej. S svojo poezijo je sprožil na slo. obdobje poezije kot igre. Tako početje imenujemo **LUDIZEM**. Njegov najpomembnejši predstavnik = Milan Jesih
- **Dela:**
 - ☺ **Pesniške zbirke:**
 - ⇒ Poker
 - ⇒ Romanje za Maruško
 - ⇒ Amerika
 - ⇒ Maske
 - ⇒ Balada za Metko Krašovec
 - ⇒ Otrok in jelen
 - ⇒ Črni labod

STVARI

- Iz zbirke **Poker** – (1972).
- 5. pesem iz ciklusa Stvari
- Vsebuje več tipičnih elementov Šalamunovega pesnjenja
- V ospredju je sarkastičen odnos do vrednote, odgovornosti.. V vesoljnem redu ni vzroka za vztrajanje pri odgovornosti (saj Bog ne teka, da bi prišel pravočasno in tudi drevesa in nebo so kar tako).
- Zadnji verz »Barok–prehrana naroda« je nesmiseln, povzroča, da nam razprava odgovornosti postane nesmiselna
- Svobodni človek se »prehranjuje« s kičem

47. EDVARD KOCBEK: ČRNA ORHIDEJA

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

EDVARD KOCBEK

- Rodil se je v Vidmu ob Ščavnici. V MB je najprej študiral teologijo, študij po 2 letih opustil. Potem je študiral romanistiko v LJ, Berlinu, Lyonu in Parizu. Od 1941 je bil učitelj fra. V Bjelovaru, Varaždinu in v LJ. Bil je med ustanovitelji OF. Po 1951 je bil v kulturni in politični izolaciji zaradi nestrinjanja z uradno politiko. Idejno je nanj močno vplival krščanski socializem. Literarna zgodovina pa ga prišteva k ekspresionizmu a se je ves čas bolj nagibal k problemom posameznikovega udejstvovanja v zgodovini.
- **Dela:**
 - ☺ **Pesniške zbirke:**
 - ⇒ Zemlja (1. pesniška zbirka - 1934 = osrednji motivi iz kmečkega življenja)
 - ⇒ Groza
 - ⇒ Poročila
 - ☺ **Eseji:**
 - ⇒ Svoboda in nujnost
 - ⇒ Krogi navznoter
 - ☺ **Dnevniki:**
 - ⇒ Tovarišija
 - ⇒ Listina
 - ☺ **Zbirka novel:**
 - ⇒ Strah in pogum (Tu se je močno približal religioznemu eksistencializmu. Zanima ga usoda izobražencev, ki se morajo soočiti s pomembnimi zgodovinskimi dogodki in se o njih zavestno odločati.

ČRNA ORHIDEJA

- Izšla v zbirki **Strah in pogum** (l. 1951) poleg novel Temna stran meseca, Blažena krivda, Ogenj
- **Partizanski komandant Gregor** kot izvidnik hodi po gozdu.Skozi daljnogled zagleda nem.vojaka in dekle. Po njeni kretnji sklepa, da izdaja njihov tabor. Nemca ustrelji, dekle pa se mu izmakne.S težavo jo ulovi in odpelje v tabor.Tu vse partizane prevzame **Katarinina** lepota,vendar jo imajo vsi za izdajalko. Obsodijo jo na smrt.V času pred izvršitvijo obsodbe se z Gregorjem vedno bolj zblížujeta.Ona mu zaupa svojo zadnjo željo–rada bi šla se poslovit od domačih in vzela poročno obleko,saj si želi v njej umreti.
- Glavni spopad se ne odvija med NEM&partizani ampak v človeku,pretežno v Gregorju.Dramatičnost novele ustvarja nasprotje med človekom kot objektom in subjektom zgodovine in človekom kot individualnim bitjem. Gregor ravna kot pravi partizan, v tem se ne loči od svojih tovarišev.Sam se je odločil, da jo ubije v imenu zgodovine,čepprav čuti da

»nekaj ni prav«. Zmaga mu ni prinesla sreče, ne odrešitve. Ko meri v Katarino, ga prevzameta »brezumna slast in zadnja groza«. Navzven se to kaže kot ljubezenski in smrtni objem, (Eros in Tanatos)

- V noveli imamo spoznanje, da biti partizan pomeni biti človek, ki se boji proti zlu in biti človek, ki sam povzroča zlo. Partizan v noveli je nenehno razdvojen med strahom in pogumom.
- Črna orhideja = ime parfuma, ki pomeni čutnost in človeški stik.

48. **VITOMIL ZUPAN: MENUET ZA KITARO**

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

VITOMIL ZUPAN (1914 - 1987)

- Rodil se je v LJ, kjer je končal gimnazijo. Do 2.sv.vojne je živel nemirno življenje doma in v tujini. Med vojno je bil v partizanih. Po vojni je delal na Radiu LJ. Med leti 1948 – 1955 je bil zaprt. Potem je diplomiral na gradbeni fakulteti v LJ, vendar je živel kot svobodni književnik. 2krat je dobil Prešernovo nagrado. Umrl je v LJ.
- **Dela:**
 - ☉ Je eden najboljših slo. pisateljev po 2.sv.vojni.
 - ☉ Stilno ga lahko uvrstimo od realizma do modernizma. Več njegovih del je izšlo dolgo po nastanku.
 - ☉ **Romani:**
 - ⇒ Potovanje na konec pomladi
 - ⇒ Klement
 - ⇒ Levitan
 - ⇒ Igra s hudičevim repom
 - ⇒ Menuet za kitaro (podnaslov: na 25 strelav)
 - ☉ **Pesmi:**
 - ⇒ Polnočno vino
 - ☉ **Drame:**
 - ⇒ Rojstvo v nevihti
 - ⇒ Stvar Jurija Trajbasa

MENUET ZA KITARO (NA 25 STRELOV) - 1975

- Je vojni roman. L. 1980 je bil po njem posnet film Nasvidenje v naslednji vojni. Je eden najboljših romanov o DSV
- **Zgradba:** 8 poglavij
- **Čas in kraj:** 2 časovni in prostorski ravni:
 - ☉ **Najprej je sedanost v ŠPA**, kjer se na dopustu srečata 2 bivša udeleženca 2.sv.vojne, ki sta bila na nasprotnih straneh: Jakob Bergant – Berk in Nemeč Bitter. Pogovarjata se mirno, prijateljsko o vojni
 - ☉ **Potem je preteklost, 2.sv.vojna na SLO**. Roman je prikazan z vidika pripovedovalca Berka, ki je avtorjev drugi jaz. Berk je intelektualec in izrazit individualist. V vojno gre zato, da bi se dokazal (svoje junaštvo in moč). Ob prijatelju Antonu pa se spremeni. Spozna pravo prijateljstvo, postane požrtvovalni borec in tovariš. Zato predlagajo, da bi vstopil v zvezo komunistov, vendar on tega noče.

49. **LOJZE KOVAČIČ: PRIŠLEKI**

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

LOJZE KOVAČIČ (1928 - 2004)

- Rodil se je v Baslu v Švici. Ko mu je bilo 10 let se je z družino preselil v SLO. Eno leto so živeli na Dolenjskem. Od 1939 je živel v LJ, revno. 1944 mu je umrl oče. Za družino je skrbel sam. 1945 so njegovo mater, sestro in nečakinjo izselili v taborišče v Avstrijo. On pa je ostal v SLO kot sumljiva oseba. Končal je pedagoško akademijo v LJ in bil v različnih službah. Zadnja leta je bil v Pionirskem domu v LJ in se je ukvarjal z likovno vzgojo. Dobil je Prešernovo nagrado za roman Resničnost. Umrl je v LJ.
- **Dela:**
 - ☉ Sodi med najboljše slo. pisatelje. Najprej je pisal v stilu socialnega realima, nato pa je prešel v zahtevni modernizem, nadrealizem in naturalizem
 - ☉ **Novele:**
 - ⇒ Ključni mesta
 - ☉ **Romani:**
 - ⇒ Deček in smrt
 - ⇒ Sporočila v spanju
 - ⇒ Resničnost
 - ⇒ Prišleki

PRIŠLEKI

- 1. knjiga: 1984
- 2. knjiga: 1985

- Je iz 3 delov:
 - ☉ 1.del = prikazuje čas od 1939–1941 –avtorjeva družinska selitev iz Švice v SLO in življenje v SLO do DSV
 - ☉ 2.del = čas od 1941–1945 – vojni čas, smrt očeta in težko življenje v LJ
 - ☉ 3.del = čas od 1945–1948 –povojno obdobje,izselitev družine, ostane sam in nesrečen, 1948 gre v vojsko
- Nadaljevanje romana Prišleki je roman Resničnost, ki opisuje obdobje vojaščine. Dogodki so napisani v 1.osebi, kot jih mladi junak doživi, nič ni izmišljeno. Kovačičev junak je po naravi liričen,melanholičen, zelo osamljen

50. FLORJAN LIPUŠ: ZMOTE DIJAKA TJAŽA

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

FLORJAN LIPUŠ

- Rodil se je 1937 V Lobniku nad Železno Kaplo. Na Plešivcu je končal gimnazijo. V Celovcu je študiral bogoslužje, a je izstopil. Končal je učiteljske in se zaposlil kot učitelj. Dobil je Prešernovo nagrado.
- Je eden izmed osrednjih slo. pisateljev, ki živi in dela na avstr. Koroškem.
- Dela:
 - ☉ Je predstavnik modernizma. Piše pa tudi krajše prozne oblike: črtice, novele, kratke romane.
 - ☉ Znan je kot publicist, v delih uporablja elemente ironije in satire
 - ☉ Pogosta tema je narodnostna problematika, ki je za slo. zamejce še vedno zelo pereča
 - ☉ **Najbolj znana dela:**
 - ⇒ Zmote dijaka Tjaža
 - ⇒ Zgodbe o Čuših
 - ⇒ Črtice mimogrede
 - ⇒ Odstranitev moje vasi

ZMOTE DIJAKA TJAŽA

- Tjaž je preprost fant iz revne neurejene družine. Njegov oče je zapit cestni pometač, mati je zgodaj umrla v nemškem taborišču. Oče ga večkrat pretepa. Za njim je težko otroštvo. Kot revnega fanta ga pošljejo v verski dijaški dom, kjer vladajo izredno stroga pravila, ki natančno predpisujejo obnašanje gojencev, posega pa tudi v osebne misli in ravnanja. Še posebno strog je pri prepovedovanju spolnih misli in dejanj. Tjažu se na začetku ni težko zvesti v pokorščino, saj je bil tega vajen že od doma. Kmalu pa začne z branjem prepovedane literature in z neudeleževanjem verskih obredov ter predajanjem čutnosti. Nekega dne pa začuti v sebi sposobnost praskanja, s katerim lahko nevidno uničiš še tako trd predmet. S praskanjem in z ljubezenskim razmerjem z Nino Tjaž izkazuje zavesten upor. Po nočnem obisku pri Nini se Tjaž odpravi z znancem v Cerkev, kjer zažgeta svetnike. Tjaž ne čaka na izključitev, ampak sam zapusti zavod. Nevajen prostosti se ne znajde. Odpravi se v kavarno, kjer prebije noč z natakario, proti jutru pa napravi samomor. Vrže se s stolpne terase. Njegov prvi dan na svobodi je bil hkrati tudi zadnji. Ker se zavod boji za svoj ugled, mu pripravi veličasten pogreb. Zavod izključuje možnost, da bi bil kriv za njegov samomor.
- **Njegovo življenje je prikazano iz različnih zornih kotov:**
 - ☉ Iz Tjaževega (1-6 poglavje)
 - ☉ Iz Nininega (8 poglavje)
 - ☉ Iz zavodskega (9 poglavje)
 - ☉ Iz pripovedovalčevega – njegov sošolec (7 in 10 poglavje)⇒ Različna gledišča so v nasprotju.Do prave Tjaževe podobe se mora bralec prikopati sam s primerjanjem
- Tjaž je s svojo smrtjo protestiral zoper zavodsko nasilje
- Lipuš zelo rad uporablja zapletene stavčne konstrukcije, ki so običajno zelo dolge. V romanu ni nobenega neposrednega dvogovora. Pripoved teče asociativno. V romanu je vpliv nadrealizma (preskakuje).

51. DOMINIK SMOLE: ANTIGONA

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

DOMINIK SMOLE (1929 - 1992)

- Rodil se je v LJ, kjer je tudi končal gimnazijo. Nekaj časa je bil novinar pri radiu, nato pa svobodni književnik in vodja mladinskega gledališča. 1986 je dobil Prešernovo nagrado.
- Dela:
 - ☉ Sodi v generacijo književnikov,ki so svoja dela objavljali v različnih revijah(Beseda, revija 57, Perspektive).
 - ☉ Pripadal je skupini umetnikov in mislecev, ki jih zanima načelo humanizma.
 - ☉ **Roman:** Črni dnevi in beli dan (njegovo najznačilnejše delo) – po tem romanu je bil posnet film Ples v dežju. Je eden prvih povojnih proznih modernih tekstov
 - ☉ **Drame:**
 - ⇒ Mostovi

- ⇒ Potovanje v Koromandijo
- ⇒ Igrice
- ⇒ Antigona
- ⇒ Cvetje zla
- ⇒ Krst pri Savici

ANTIGONA (1959, izšla 1960)

- Delo je nastalo na osnovi antičnega lika.
- Oblika: pesniška drama, najdemo eksist. prvine
- Zgradba: 3 dejanja
- **Antigona**: na odru ne nastopa, zato se spreminja v idejo in ideal. V tej posebni situaciji raste njena etična in estetska podoba. Ker je na odru ne vidimo, je lahko v drami nenehno prisotna, o njej se nenehno govori.
- Iskanje mrtvega Polinejka pomeni iskanje resnice, morale, človečnosti, dolžnosti. Polinejk prerašča v simbol, predvsem v zaključnem delu. Kraljeva prepoved pokopa Polinejka sproži tragičen konflikt. Kreon in Antigona živita na najvišjem nivoju konflikta. Oba sta tragična lika. Kreonov notranji boj se bje med človekom in vladarjem. Čeprav na koncu zmaga vladar, to ne zmanjšuje pomena njegove bitke.
- **Teiresias**: pri Sofoklesu je vjdec, modrec. Pri Smoletu pa ščiti kakršnokoli oblast. Zanj je početje Antigone smešno. Sovraži vse nadpovprečno. Pravi, da je oblast Bog in propadel bo, kdor se mu bo uprl.
- **Haimon**: je Antigonin zaročenec, je uživač in ničvrednež
- **Ismena**: Antigonina sestra. Najprej je njena zaveznica, kasneje Antigono zapusti zavoljo ljubezni do življenja. Je izrazito ženska: nečimrna, polna napuha.
- **Paž**: ta lik si je izmislil Smole. Na prvi pogled je obrobna figura. Antigonina žrtev dobi prav z njim svojo vrednost. Z njim vstaja nova Antigona. Pažev razvoj je nasproten Ismeninemu. Kralj ga prisili, da umori stražnika, nedolžnega dečka obremeni s krvjo. A njegova pot ne gre navzdol. Sledi Antigonini humanistični veri in nadaljuje njeno izročilo.

52. DRAGO JANČAR: VELIKI BRILJANTNI VALČEK

KNJIŽEVNOST NOB

(glej nazaj☺)

DRAGO JANČAR

- Rodil se je v MB, kjer je končal višjo pravno šolo. Bil je dramaturg, novinar, urednik pri slo. matici v LJ. 1983 je dobil Prešernovo nagrado.
- **Dela**:
 - Je dramatik in prozaist. V svoji modernistični prozi največkrat uporablja motiv preganjanja in neprilagajanja posameznika, intelektualca (delo Galjot)
 - **Drame**: Veliki briljantni valček, Disident Arnuš in njegovi, Klementov padec, Zalezujoč Godota
 - **TV igra**: Dogodki v kotu
 - **Film**: Razseljena oseba
 - **TV nadaljevanka**: Triptih o Trubarju

VELIKI BRILJANTNI VALČEK (1985)

- Istega leta je bilo uprizorjeno v MB in LJ drami.
- Naslov je poetičen v nasprotju s kruto vsebino
- Dogaja se v zavodu, ki je kombinacija norišnice in jetnišnice, z imenom Svoboda osvobaja (napis je podoben napisu v nemškem taborišču Delo osvobaja)
- Prikazano je nasilje nad nemočnimi posamezniki, ki ga načrtno izvaja represivni aparat totalitaristične države.
- **Osebe**:
 - Glavni junak-**zgodovinar Simon Veber**, ki se po pijanski noči znajde v psihiatrični bolnišnici, kjer ga skušajo preoblikovati v Severina Drohojowskega, oficirja iz Poljske vstaje (1830) s katerim se je poklicno ukvarjal kot zgodovinar. Po temeljiti obdelavi jim to uspe, s terapijo s katero načrtno producirajo shizofrenike
 - **Psihiater Doktor** (nima imena). Tu je po naključju, saj bi rad bil kirurg. Je upravnik zavoda. Raje kot za svobodo se odloči za vegetiranje in onemogočanje svobode drugih. Pri tem mu pomaga alkohol
 - **Volodja** s svojo norostjo in omejenostjo postane glavni izvrševalec psihičnega in fizičnega nasilja. Je strežnik, preprost, neizobražen človek, ki ga vodi manična volja do moči in dokazovanja pred drugimi.
 - Na koncu se pojavi **Chopin** (1830) je tudi on – pravi Chopin – moral emigrirati iz Poljske. To pomeni razširitev norišnice na ves svet.
- To delo je zavračanje vsakega nasilništva, ki smo mu izpostavljeni v sodobni družbi in nikjer